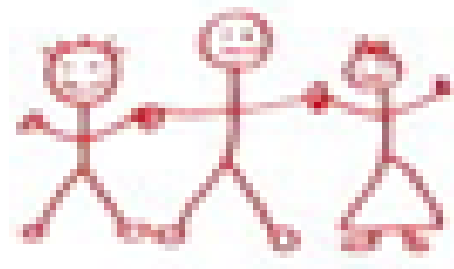

Pædagogisk læreplan for Dagtilbuddene i Tommerupområdet

Børnehuset Himmelrummet

Dagplejen i Tommerup Området

OVERMARKSGÅRDEN
natur**ligvis** for børn

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for det pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.
Læreplanen er et levende dokument, som kort beskriver de pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde.
Læreplanen indgår samtidig i det lovpligtige tilsyn som et vigtigt supplement til Kvalitetsaftalen - og er her suppleret med vigtige kommunale politikker og strategier.

Forord

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for personalets pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse i dagtilbuddet. Lægen er grundlæggende for børnenes trivsel, udvikling og læring. Børneperspektivet er tydeligt i den pædagogiske praksis og forældre og dagtilbud samarbejder om barnets/børnenes udvikling og læring. Læreplanen er et levende dokument, som beskriver pædagogiske overvejelser og refleksioner i relation til de intentioner, mål og krav som fremgår af Dagtilbudsloven.

Læreplanen bygger på Børne- og Undervisningsministeriets "Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold" samt "Skabelon til pædagogisk læreplan".

Skabelonen indeholder alle de lovmæssige krav til at udarbejde den pædagogiske læreplan. Samtidig understøtter skabelonen den løbende dokumentation og evaluering af arbejdet med den pædagogiske læreplan. Den konkrete læreplan angiver en ramme til at arbejde systematisk med at planlægge, følge op på og videreudvikle kvaliteten i det pædagogiske læringsmiljø i jeres dagtilbud i forhold til den aktuelle børnegruppe.

Denne rapport er suppleret med politikker og strategier, som er gældende for dagtilbud i Assens Kommune. Det er intentionen, at vi ved denne sammenhæng bidrager til at forenkle alle de krav og indsatser, der skal efterleves i et dagtilbud. Læreplanen udgør fremadrettet den pædagogiske del af kvalitetsaftalen for dagtilbud i Assens Kommune, i forbindelse med det lovpligtige tilsyn. Læreplanen suppleres med en Kvalitetsaftale som tidligere nævnt.

I læreplanen er indskrevet følgende politikker og strategier:

- Med vilje og hjerte - Vision 2030
- Børne- og Ungepolitik (Ny på vej i 2020)
- Sundhedspolitikken
- Assensmodellen
- Sprogvurdering af alle 3-årige børn

Vi håber, du som læser får indsigt og inspiration om pædagogisk praksis i vores dagtilbud
– rigtig god læselyst!

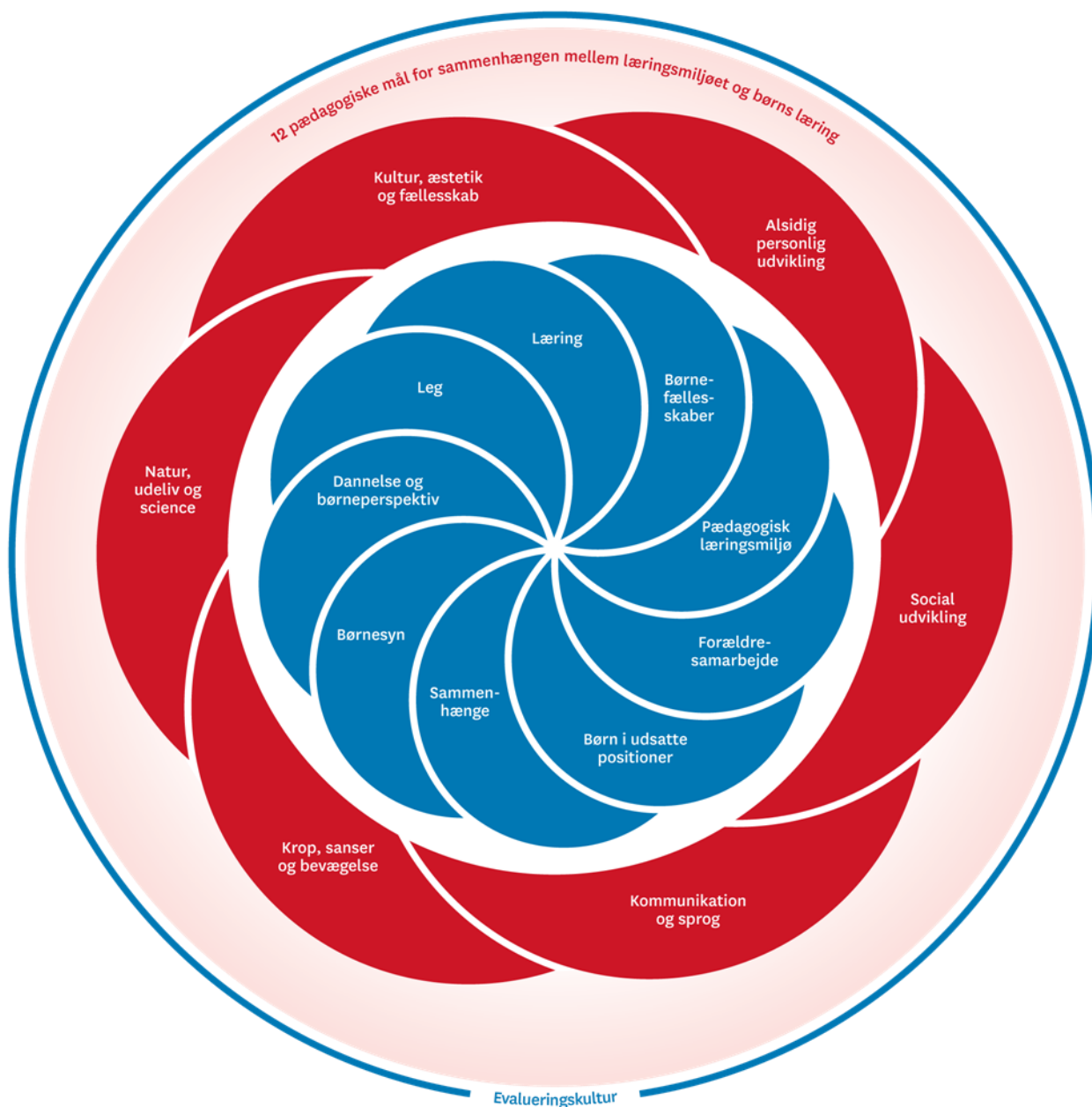
Venlig hilsen

Esben Krægpøth
Vicedirektør

Indhold

Forord	2
Ramme for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan	4
Kort præsentation	5
Pædagogisk grundlag.....	7
Assens Kommune - Vision 2030 – med vilje og hjerte	8
Børne- og ungepolitik.....	8
Sundhedspolitik	9
Assens Modellen	9
Børnesyn, Dannelse og Børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber	10
Pædagogisk læringsmiljø	12
Samarbejde med forældre om børns læring	14
Børn i udsatte positioner.....	16
Sammenhængende børneliv	19
Øvrige krav til indholdet i den pædagogiske læreplan	24
Inddragelse af lokalsamfundet.....	24
Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø.....	25
De seks læreplanstemaer.....	28
Alsidig personlig udvikling	29
Social udvikling.....	32
Kommunikation og sprog.....	34
Krop, sanser og bevægelse.....	36
Natur, udeliv og science	39
Kultur, æstetik og fællesskab	41
Evalueringskultur	44
Evalueringskultur i Assens Kommune.....	44
Dokumentation og evalueringspraksis.....	45

Ramme for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Denne blomst beskriver visuelt den nye dagtilbudslov – både det fælles pædagogiske grundlag og læreplanerne.

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt de seks læreplanstemaer og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring.

Rammen for at udarbejde den pædagogiske læreplan er dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelse samt den tilhørende bekendtgørelse. Loven og bekendtgørelsen er udfoldet i publikation *Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold*.

Publikationen samler og formidler alle relevante krav til arbejdet med den pædagogiske læreplan og er dermed en forudsætning for at udarbejde den pædagogiske læreplan. Derfor henvises der løbende til publikationen.

Kort præsentation

Dagtilbuddene i Tommerupområdet består af Børnehusene Himmelrummet og Overmarksgården, samt dagplejen i hele 5690 postdistriktet

Vi tror på, at børn udvikler sig gennem meningsfulde aktiviteter i et tæt parløb med engagerede personaler, hvor de både er og føler sig som værdifulde aktører.

Forældrenes er vores vigtigste samarbejdspartnere, og sammen med dem er vores vision at skabe livsglade og livsduelige børn, med mod på tilværelsen.

Vi samarbejder, både når tingene går nemt – og når tingene er svære, og det er de voksne omkring barnet, der i fællesskab har en forpligtelse til sikre barnet gode udviklingsmuligheder, uanset kompetencer og vilkår.

Dagplejen i Tommerupområdet

Dagplejerne i distriktet er både i Tommerup, Tommerup St, Verringe og Brylle. Vi har i alt 18 engagerede og nærværende dagplejere, og en dagplejepædagog i vores Dagtilbud.

Dagplejepædagogen fører tilsyn i hjemmene og sparrer med dagplejerne. Dagplejepædagogen følger børnenes trivsel og udvikling tæt, i samarbejde med de enkelte dagplejere.

En gang ugentlig mødes dagplejerne i en fast legestuegruppe bestående af 3-5 dagplejere (en enkelt på 2 grundet geografi) og deres børn. I legestuerne får børnene mulighed for at møde nye legekammerater, og vænne sig til at være en del af en større børnegruppe. Dagplejerne har mulighed for at lave aldersopdelte aktiviteter med børnene, på tværs af deres almindelige små børnegrupper.

Så vidt det overhovedet er muligt forsøger vi at skaffe gæstedagpleje inden for legestuegruppen, så barnet har mødt den voksne, de skal i gæstedagpleje ved, og ligeledes med de børn, der er i gruppen. Det øger trykningen for både børn, forældre og ansatte.

De er jævnligt på besøg i de lokale børnehaver med de ældste af børnene, så børnene kender børnehaven og de voksne før børnehavestart. Højtider som jul, påske og fastelavn bliver også ofte afholdt i legestuerne. Når en dagplejer kører et nyt barn ind, fravælges legestue mens indkøringen står på, så barnet får så god og rolig en start som mulig.

Pt har legestuerne til huse i en gammel børnehave i Tommerup St., på Agerholm i Brylle og på skolen i Verringe.

Ligeledes er legestuen et godt udviklingsrum for dagplejerne, som her kan udveksle erfaringer og viden, og sparre med hinanden.

Der er legestuefaciliteter for Tommerup og Tommerup St i Tommerup St, hvor der er heldagslegestue en gang om ugen i en gammel børnehave. I Brylle er der legestue på Gårdbørnehaven Agerholm og i Verringe holder legestuen til på Verringe Skole.

Dagplejerne er i sagens natur forskellige, og den enkelte dagplejer har en stor grad af indflydelse på, hvordan dagen bliver tilrettelagt i netop hans/hendes hjem. Men fælles for dem alle er, at der er fokus på det nære, på tryk, omsorg og nærvær for at lægge et godt fundament for børnenes trivsel og udvikling.

Alle dagplejerne bruger deres lokalområde, hvor de f.eks. besøger biblioteket, legepladser, skove, natur eller Fugleparken, alt efter hvor de bor. Der er også samarbejde med skolerne om at låne gymnastiksale til leg og motorisk udfoldelse.

Børnehuse: Overmarksgården og Himmelrummet

Himmelrummet:

Himmelrummet ligger i Tommerup Stationsby, lige ved siden af Tallerupskolen, midt i byen.

Himmelrummet er en børnehave for 3-6 årige børn, og har plads til 67 børn.

Børnehaven har et fantastisk uderum, som indbyder til leg og fordybelse, samt masser af bevægelse. Der er således både boldbane, kuperet terræn, bålsted, motoriske udfoldelsesmuligheder og en kæmpe stor sandkasse.

Vi bor tæt på Høgsholtskoven og bruger den til pædagogiske aktiviteter. Ved siden af børnehuset ligger sportspladsen med blandt andet en multibane, som vi også benytter. Vi har et motorikrum i børnehaven og har adgang til et endnu større motorikrum på Tallerup Skole.

I Himmelrummet har vi aldersopdelte børnegrupper, men med et meget tæt samarbejde mellem grupperne. Afhængig af årgangenes størrelser arbejder vi mere eller mindre i aldersopdelte grupper.

Vi har vi en gruppe for de yngste børn, Stjernen. Alt afhængig af børnegruppernes størrelse, og børnenes udviklingstrin er de på Stjernen indtil omkring 4 års alderen. Herefter kommer de på Månen, som er mellemgruppen for de 4-5 årige børn. Det sidste år før skolestart er de på Solen. Afhængig af børnetallet er Solgruppen enten integreret med Månen, med særlige aktiviteter og dage, specifikt for de ældste børn, eller en selvstændig gruppe, det sidste år før skolestart.

Overmarksgården:

Overmarksgården er en integreret institution, placeret i udkanten af Tommerup. Her ligger vores store hus med plads til 125 børnehavebørn og 30 vuggestuebørn. Selv om huset fysisk er stort, så er børnene delt i mindre grupper, så de har hver område i huset, og derfor er huset ikke uoverskueligt for børn og voksne.

Huset er omgivet af et udeområde med masser af plads. Her er folde med dyrehold og en skov til leg og læring. Bålsteder har vi flere steder og området er kuperet og fyldt med naturlige udfordringer og muligheder for leg. Naturen og dens muligheder optager børn og voksne på Overmarksgården og udelivet er i fokus i vores pædagogiske hverdag, som omdrejningspunkt for vores pædagogik. Der er god plads til både børn og voksne, såvel ude som inde.

I vuggestuen er børnene fordelt i 2 grupper, med plads til 15 børn samt 4 voksne i hver gruppe. Til vuggestuen hører en fantastisk legeplads lige uden for dørene, med direkte adgang fra garderoben. Legepladsen er afskærmet med et lille hegn fra børnehaven, så vuggestuebørnene uforstyrret kan fordybe sig i alderssvarende leg. Men vuggestuebørnene bruger også udeområdet i børnehaven, ofte i samspil med børnehavebørn. De kan f.eks. være med til en båldag ved det store bålsted, eller fodre dyr, enten alene eller sammen med en børnehavegruppe.

I vuggestuen arbejder vi ud fra den mentaliserende tilgang, og vægter tryghed, nærvær og omsorg meget højt. Børnene er inddelt i forskellige aktivitetsgrupper, afhængig af barnets alder og udviklingstrin.

I børnehaven har vi både aldersopdelte og aldersintegrerede børnegrupper. Når børnene starter i børnehaven i Overmarksgården er de i enten Syd eller Vest, som er aldersintegrerede grupper for børn i alderen 3-5 år. Året før de skal starte skole samles børnene i en gruppe for de kommende skolebørn, som så er samlet hele det sidste år i børnehaven.

Vi har i børnehaven 6 børnegrupper, som fordeler sig i 3 teams, Syd, Vest og Gården, med 2 grupper i hvert team.

Forældrene er også en integreret del af vores udepædagogik, og det er således forældrene, som står for fodring i weekender og ferie/helligdage.

En stor del af vores pædagogiske praksis indbefatter praktiske gøremål i og omkring vores institution, alt sammen i børnehøjde og i et arbejdsfællesskab mellem børn og voksne.

Her finder I links til andre relevante oplysninger på vores hjemmeside

[bh-tommerup](#)

Pædagogisk grundlag

"Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i et fælles pædagogisk grundlag."

"Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kendetegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i *alle* dagtilbud i Danmark."

"De centrale elementer er:

- **Børnesyn.** Det at være barn har værdi i sig selv.
- **Dannelse og børneperspektiv.** Børn på fx 2 og 4 år skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- **Leg.** Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- **Læring.** Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter, udforskning af naturen og ved at blive udfordret.
- **Børnefællesskaber.** Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- **Pædagogisk læringsmiljø.** Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.
- **Forældresamarbejde.** Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- **Børn i udsatte positioner.** Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- **Sammenhæng til børnehaveklassen.** Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv."

"Loven fastsætter, at alle elementer i det fælles pædagogiske grundlag *skal* være udgangspunkt for arbejdet med den pædagogiske læreplan og dermed det pædagogiske arbejde med børns læring i dagtilbud. "

"Nogle elementer i form af fx børnesynet skal altid være til stede i det pædagogiske læringsmiljø, mens andre elementer som fx arbejdet med at skabe en god overgang til børnehaveklassen kan være mere til stede i nogle sammenhænge end andre. "

Assens Kommune - Vision 2030 – med vilje og hjerte

I det følgende præsenteres vision, politikker m.m. fra Assens Kommune, som har betydning for den pædagogiske læreplan, og for det arbejde der pågår i dagtilbuddene.

Visionen har et afsnit, der hedder: Vores børn og unge lykkes.

”Vores børn og unge er vores fremtid. Vi giver dem de bedste forudsætninger for at leve et godt liv med et stærkt selvværd. Vi følger børnene fra deres første skridt og hjælper dem på vej til sunde vaner og et aktivt hverdagsliv med bevægelse, sport og fællesskaber.

Det fortsætter i dagplejen, daginstitutioner og skoler, hvor børn og unge har rammer til at være kreative, til at lege, lære og danne venskaber og relationer.

Børn og unge udvikler sig både fagligt, personligt og socialt på vejen mod et voksenliv, hvor de trives og forsørger sig selv. Vores ungdomsuddannelser, lære- og arbejdspladser hjælper til.

Vores skoler, uddannelsessteder, virksomheder og kulturinstitutioner arbejder tæt sammen og inspirerer vores børn og unge, så de udnytter deres fulde potentiale. Både dem der selv kan og vil, og dem der skal have ekstra hjælp til at finde netop deres vej.

I 2030 er alle unge i uddannelse eller arbejde.”

Denne vision forudsætter, at dagtilbud i Assens Kommune tilbyder høj kvalitet, der understøtter alle børns generelle trivsel, udvikling, læring og dannelse jf. den nye Dagtilbudslovs formål.

Børne- og ungepolitik

” Et godt børneliv- *altid* et fælles ansvar”

Alle børn har ret til omsorg og anerkendelse.

Alle børn skal kunne træffe gode og sunde valg for sig selv, så de bliver i stand til at mestre livet og udvikle ansvarlighed for sig selv og fællesskabet.

Alle børn skal som udgangspunkt have adgang til samfundets almene tilbud, hvor de indgår i fællesskaber, der udfordrer og støtter en udvikling af deres personlige, sociale og faglige kompetencer og tilgodeser særlige behov.”

Denne politik danner rammen for alle børn – også børn med særlige behov eller i udsatte positioner. Den er under revision og Assens Kommune barsler med en ny børne- og ungepolitik i sommeren 2020. Politikken bygger ligeledes oven på indhold og kvalitet i kommunale og private dagtilbud.

Læs mere her:

[Assens Kommunes børne- og ungepolitik](#)

Sundhedspolitik

Byrådet ønsker, at Assens Kommune skal være en sund kommune både fysisk og mentalt – og det gælder både de helt små, unge og ældre. Et af pejlemærkerne i politikken hedder:

En sund start på livet.

Ambition:

” Vi reducerer ulighed og skaber mønsterbrydere, og i de første 1000 dage af et barns liv sættes der særligt fokus på det vi ved, der fremmer trivsel, udvikling og læring. I Assens kommune er vi forpligtet til tydelig forventningsafstemning med især forældre samt andre aktører omkring det enkelte barn, så vi tager et fælles ansvar for alle børns sundhed”.

Sundhedspolitikken retter sig bl.a. mod forældre og hele 0-6-års området og matcher fint ambitionerne med fælles pædagogisk grundlag og læreplaner i den nye Dagtilbudslov. Vi ved, at en sund start på livet har en livsvarig positiv betydning, og særligt de første 1000 dage af et barns liv har stor betydning for resten af barnets opvækst.

Læs mere under læreplanstemaet: Krop, sanser og bevægelse

Find politikken her: Assens Kommunes sundhedspolitik

Assens Modellen

En tidligere indsats for børn og unge, som bygger på en helhedsorienteret tværfaglig indsats på baggrund af tidlig opsporing.

Vision: Alle børn og unge får mulighed for at leve et normalt, trygt og meningsfuldt hverdagsliv – med tilknytning til deres familie, netværk og nærmiljø og med skolegang, uddannelse og et givende fritidsliv. Vi inddrager og aktiverer systematisk familie og netværk og udvikler et endnu tættere samarbejde mellem almenområdet og ressourceområderne.

Børnesyn, Dannelse og Børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber

For Dagtilbuddene i Tommerup området som et samlet område gælder, at vi med udgangspunkt i en anerkendende tilgang møder børn og familier med optimisme og høj faglighed. Vores pædagogiske arbejde bygger på tillid til børn, med udgangspunkt i deres og familiens ressourcer.

Vi opbygger et tillidsfuldt og respektfuldt forældresamarbejde, hvor vores fælles mål er at udvikle livsglade og livsduelige børn, med appetit på livet og alle de muligheder, det byder. Forældrenes viden om barnet er en vigtig byggesten i det samarbejde, der etableres, og er med til at bygge bro mellem hjem og institution. Det er afgørende, at alle forældre og børn (herunder bedsteforældre og andre af barnets nære) føler sig trygge og godt tilpas i vores institutioner. Alle skal ses og høres – og bydes velkommen!

Forældre og institutioner har et fælles ansvar omkring barnets dannelse som demokratisk medborger. Vi har derfor en særlig forpligtelse til at samarbejde, både omkring det enkelte barn, men også hele børnefællesskabet, i bestræbelserne på sammen at udvikle sunde og empatiske mennesker. Vores børn skal på sigt kunne begå sig i vores demokratisk samfund. Vi arbejder med dette ved at understøtte børnene i at træffe sunde og gode valg, ikke kun på egne vegne, men også for fællesskabet, og vi arbejder med demokratiske processer på børneniveau i hverdagen.

I alle enheder er grundstenen, at læring sker via leg, og det er udgangspunktet for den pædagogiske hverdag og vores faglighed. Det gælder både den børneinitierede leg, den rammesatte leg og legende læring, der sker i dagtilbuddene.

Børnefællesskaber har en særlig vigtig betydning i vores pædagogiske arbejde. Udvikling sker igennem relationelt samvær og læring, både imellem børn og børn og imellem børn og voksne. Derfor har personalet en vigtig opgave i, sammen med forældrene, at etablere en kultur, hvor der er plads til alle, uanset baggrund, kompetencer og udviklingsniveau. En kultur, hvor barnet anerkendes, netop for den det er og det barnet bidrager med.

Børnefællesskaber kan både være selvinitierede og etableret af fagpersonalet. Uanset om det er den ene eller anden typer fællesskab gælder, at personalet har en særlig opgave og forpligtelse til at understøtte dem og sikre, at alle børn har adgang til børnefællesskaber. Børnefællesskaber kan være for få eller mange børn, og have forskellige formål og sammensætninger. Det kræver involverende, nærværende og omsorgsfulde voksne, som er aktive og i øjenhøjde med børnene. De skal være fagligt rustede til at arbejde inkluderende, og reagere professionelt og kvalificeret, med børnenes udviklingspotentiale for øje.

Den pædagogiske hverdag i Dagtilbuddene i Tommerup området har legen som omdrejningspunkt for læring. Det betyder, at vi brugen legen som udgangspunkt i vores aktiviteter og i udvikling af vores læringsmiljøer, såvel ude som inde.

Via legen udvikler barnet sine personlige og sociale kompetencer, opbygger sit selvværd og sin selvtillid og får erfaringer med at begå sig i verden. Legen giver mulighed for, i sikre og trygge miljøer, at afprøve sig selv og derigennem lære sig selv og sit potentiale at kende.

Barnets alder og udviklingsstrin har naturligvis indflydelse på, på hvilket niveau barnet interagerer og hvilken læring, der er mulighed for.

Vi har, uanset barnets alder og udviklingsniveau, en didaktisk tilgang til at lade pædagogiske læringsmiljøer basere sig på den legende læring, barnets nysgerrighed, fantasi og fællesskaber. Legen giver mulighed for grin og fjollede ideer og både børn og børn i mellem og børn og voksne nyder at grine og lave skøre ting.

Selv om det drejer sig om praktiske opgaver sammen med børnene, sprogstimulering, motoriske udfoldelser, voksenstyrede aktiviteter eller kreative processer så bestræber vi os på, at læringen understøttes af eller giver mulighed for leg.

Et eksempel

Vi er på tur i den nærliggende skov, da Per får øje på et stort træ med noget, der ligner store kradsemærker på stammen. Alle børn undersøger træet og mærker de store mærker. Det ligner store bjørnepoter, der har været på spil, og snart kommer der et stort brøl fra Per, og ud af fingrene strækker han klørerne ud. Snart går den vilde jagt imellem træerne og flere bjørne kommer til. Line står lidt betuttet og spørger, om der virkelig er bjørne i skoven. Jeg forsikrer om, at det er der ikke, og hun løber ud til de andre børn og bliver en del af de jagede. Alle børn er deltagende i legen, og der er masser af grin og fjollerier.

Heldigvis bliver bjørne hurtigt sultne, og efter nogen tid de bliver lokket af duften af leverpostejsmadder og en kop mælk. Vi spiser siddende på væltede stammer og stubbe, imens der bliver holdt nøje øje med "Bjørnetræet". Vi snakker om bjørne og om, hvor de lever, og hvad de spiser. Efter frokost bliver jagten genoptaget. Nu er der også kommet store bjørne til!

Hjemme i børnehaven efterspørger flere børn, at vide mere om bjørne og vi finder billeder og masser af mere information.

Et eksempel

Det er eftermiddag på cykelbanen og regnen siler ned. Nogle går og fejer vandpytter, for at de ikke er for dybe, og flere er ved at fordele køretøjer og drøner rundt på banen. Pludselig udbryder Elise. "Se vandfaldet!" Vandstrømmen fra vandpytterne løber ned ad en lille bakke, og ganske rigtigt, så er der dannet et lille vandfald. Flere børn lægger cyklerne og sætter sig på hug ved siden af Elise og følger vandet. Nogen begynder at tage skovle og grave små dæmninger, så vandet ændrer rute. Flere går i gang med at grave ud og der bliver lavet en stor pøl i sandkassen, og vandet bliver ledt flere forskellige steder hen. Nogen af de yngste børn begynder at kaste sten ned i en af vandpytterne og morer sig højlydt over at blive oversprøjtet med vand. Der bliver hentet spande for at tilføre mere vand til vandfaldet og sådan fortsætter legen i lang tid.

Pædagogisk læringsmiljø

Vores læringsmiljøer har afsæt i den aktuelle børnegruppe og baserer sig på fagpersonalets viden om gruppen og deres læringsmål og potentiale. Samtidig er vi også nysgerrige på barnets interesser, og vi følger barnet spor, for på den måde at skabe mulighed for barnets indflydelse på sin dag i dagtilbuddet.

Læringsmiljøerne skal være trygge arenaer for børnene, hvor de trives, kan udfordre sig selv, og har mulighed for at mestre nye kompetencer. Samtidig skal det være et miljø, hvor det er trygt af begå fejl og udforske verden sammen med tillidsfulde voksne, der skaber en tryk og god stemning. De voksne skaber læringsmiljøet gennem deres tilgang til børnene, og gennem de muligheder, de stiller til rådighed.

Hele tiden må den voksne kunne omstille sig i forhold til børnenes behov, tegn og interesser, og samtidig have deres egen pædagogiske mål for øje. De voksne vil noget med børnene, og de didaktiske refleksioner ind i læringsmiljøet bliver værdifulde for barnets læringsmuligheder. De voksne skaber rammer for børnenes læring gennem det læringsmiljø, de faciliterer og udvikler, og gennem valg af aktiviteter, materialer og rum.

Rutiner

De voksne i dagtilbuddet forholder sig løbende til hverdagens rutiner, og justerer sig efter børnenes behov. Der reflekteres og tages beslutninger om, hvordan der skabes bedst mulig læring i rutinesituationer ved daglig sparring.

Dette gør sig gældende både for fællesskabet og for det enkelte barn. Dagligdags rutiner giver mulighed for megen læring og samarbejde, når den voksne er opmærksom herpå.

Hverdagen er bygget op omkring masser af rutiner. De er dagens skelet, og ved at rutiner netop er gentagelser, har barnet mulighed for at øve sig på færdigheder og kompetencer.

Vi bruger derfor rutinerne i det pædagogiske arbejde og bruger masser af tid og opmærksomhed på dette.

Et eksempel:

Sandra på knap 5 år, har ikke så meget sprog og ikke så stort et ordforråd. Hun har brug for støtte til at tage overtøjet på og af når hun skal ud og ind. Hun vil gerne samspillet med den voksne, men søger det ikke selv så meget i hverdagen. Hun bliver optaget af leg med de andre børn, hvor hun fungerer godt i børnefællesskabet. Der er ønske om at arbejde med hende sprog, uden at hun føler sig ekskluderet fra fællesskabet. De voksne beslutter (bl.a.) at give hende særligt fokus i garderoben, hvor de både hjælper hende, og samtidig er særligt opmærksomme på at få en lille samtale i gang med hende. Det kan handle om det, de gør sammen – tager tøj på – men også om alt muligt andet.

Denne rutine gentages hver dag, og er derfor et godt læringsrum for samspil og sprog sammen med Sandra.

Et eksempel:

Viggo på 2 år elsker at hjælpe til. Nogle gange så meget, at det bliver lidt vildt sammen med de andre børn, fordi han kommer til at tage over i deres gøremål og leg. Han trives godt, når han har en opgave sammen med den voksne, og er verdens bedste hjælper. Samspillet med de andre børn bærer nogle gange præg af, at han er så ivrig, og de andre børn kan blive kedede af det, fordi han kommer til at tage over i deres opgaver. Ved at tilbyde Viggo at være med til at hente madvognen sammen med et andet barn, får han masser af positiv opmærksomhed fra den voksne. Den voksne italesætter samspillet mellem ham og det andet barn, der også hjælper, og styrker dermed relationen mellem Viggo og det andet barn. Denne daglige rutine er med til at styrke Viggo's position i gruppen, og give ham gode erfaringer og oplevelser med et andet barn i en situation, som han kender godt, og som gentager sig hver dag.

Vokseninitierede aktiviteter

Når voksne sætter aktiviteter i gang er det, fordi vi vil noget med børnene. Det kan være læring i forhold til samspillet med andre børn, individuel læring for det enkelte barn eller nogle erfaringer og oplevelser med situationer og materialer, vi gerne vil give børnene med. Fælles er, at vi vil noget med det, vi gør sammen med børnene, og der er tanke og refleksion bag det, vi initierer.

Vores udgangspunkt for disse refleksioner er altid børneperspektivet. "Hvad har gruppen/ barnet" brug for at lære lige nu. Hvad er de optagede af, eller hvad er det, de mangler lige nu, for at deres potentiale kan udfolde sig endnu mere.

Nogle gange bliver de voksne også optagede af noget, som de synes børnene skal lære eller erfare, og så er det udgangspunktet for planlægningen af aktiviteter sammen med børnene.

Et eksempel:

Vi sidder på gulvet og leger med klodser. Det er nogle store klodser, som har mange forskellige farver og former. Vi skiftes til at sætte en klods på, samtidig med at vi snakker om, at den røde klods er firkantet, og at den har svært ved at sidde fast på den lille grønne klods som er rund. Vi snakker om former og farver, og vi snakker om hvis tur det er til at sætte den næste klods på.

Børnenes egen leg og børnekulturen

Når børnene selv leger har de voksne mulighed for at iagttage, hvad der sker. Der forhandles og børnene øver sig særligt i de sociale kompetencer. Når legen fungerer, er der plads til at den ændrer og udvikler sig. Der opstår en rytme, som vi som voksne skal være opmærksomme på, og forstyrre så lidt som muligt.

At lade børnene "lege færdig" har stor værdi, både for legen, og for barnets oplevelse af at blive taget alvorlig. Derfor er det en forudsætning, at de voksne har øje for dette, og kan understøtte barnets egen leg, måske ved at skærme, eller justere på dagens program for at beskytte en vigtig leg. De voksne kan, med de materialer og rammer, de stiller til rådighed, påvirke og skubbe legen i bestemte retninger, og også dette er vigtige refleksioner, den voksne må gøre sig omkring læringsmiljøet.

Et eksempel:

En børnegruppe er optaget af muddermad, og der laves flittigt mad og leges familielege. Det har de gjort i nogle uger nu. Vi har fået en masse aflagte gryder og pander fra forskellige børns hjem, som giver masser af god leg.

Torben har det lidt svært i øjeblikket, der er en del konflikter med de andre børn, og han har svært ved at komme godt i gang med en leg, både med de andre børn og sammen med den voksne. Pludselig en eftermiddag lykkes det, og han er helt optaget sammen med en dreng, han ellers ikke har leget så meget med. De to arbejder, laver mad, forhandler og hygger sig. Kort tid efter er der opbrud, da en voksen skal hjem, og derfor skal børnene hen til et andet område i institutionen. Drengene giver udtryk for, at det er rigtig træls. Der laves en særlig aftale med de to drenge om, at de må lege mere, og at vi kigger til dem om 10 min. De synes det er fedt, for de er et sted, man ellers kun kan være sammen med voksne, men de er store og ansvarlige. De leger videre, og kommer snart hyggeligt gående ned og slutter sig til resten af børnegruppen – de har leget færdig fortæller de.

Samarbejde med forældre om børns læring

Samarbejdet mellem hjem og dagtilbud er kernen i det pædagogiske arbejde. Barnet bevæger sig i begge verdener, og vi må hjælpe til med at få tingene til at hænge sammen for barnet. De voksne må tale om hinandens verdener for at hjælpe barnet til en forståelse af, at der er sammenhæng. I praksis sker dette ved at forældrene hjemme taler om barnets liv i dagtilbuddet og omvendt. De voksne taler sammen. Både om hverdagen, og om når tingene er svære omkring barnet. Det kan være, at det er vanskeligt for barnet i dagtilbuddet, eller der kan være noget i hjemmet, der påvirker barnet. Uanset hvad det handler om, er det væsentligt for barnet at opleve voksne, der arbejder sammen, og som vil barnet det bedste.

I etableringen af det tætte samarbejde er det væsentligt, at personale og forældre afstemmer forventninger til hinanden. Hvor meget og hvor tit skal vi snakke sammen, og under hvilke rammer. I dagtilbuddene i Tommerupområdet er den daglige dialog med forældrene vigtig. Jo yngre barnet er, jo tættere daglig dialog er der ofte brug for. Så forældre oplever tættere dialog i dagpleje og vuggestue, end i børnehaven. Dette er naturligt i forhold til barnets udvikling, i det barnet gradvist har større mulighed for selv at fortælle om sin dag. Det er altid muligt for forældre at få en samtale med en af barnets nære voksne i dagtilbuddet. Det kan både være forældre og personale, som tager initiativ til samtalen.

Det vi taler sammen om, både i de daglige møder og i de planlagte samtaler, er barnet, rammerne omkring barnet, og barnets udvikling, læring og trivsel. Hvor hverdagen måske oftest tager udgangspunkt i "hvad er der sket i barnets liv i dag", og hvordan har barnet haft det, lægges der til den planlagte samtale mere vægt på at tale om barnets udvikling, læring og trivsel. Desuden er det ofte også meget relevant at tale om, hvordan vi voksne arbejder med og er sammen med barnet, samt hvad vi gør os af erfaringer med, hvad barnet trives med og udvikler sig i.

Der tilbydes jævnligt samtaler i dagpleje, vuggestue og børnehave.

Desuden er der det udvidede forældresamarbejde, hvor forældre og personale forpligter sig til at snakke sammen oftere. Dette samarbejde etableres, når der er en særlig opmærksomhed på et barn i en sårbar position. Dette kan være i en kortere eller længere periode, alt efter barnets og familiens behov. Her følges barnets udvikling og trivsel i samarbejdet mellem hjem og dagtilbud tættere.

Involvering af forældrene i børnenes udviklings- og læringsbehov

Samarbejde mellem forældre og dagtilbud er af stor betydning for barnets udvikling og trivsel. Når vi taler sammen om barnet og dets behov, taler vi også om, hvordan vi som voksne handler og justerer os i forhold til barnet. På den måde involverer vi hinanden i tanker og refleksioner, og danner det bedste grundlag for barnet.

Vi italesætter barnets læringsbehov ind i den sociale kontekst i dagtilbuddet. Vi taler med forældrene om, hvordan vi i dagtilbuddet støtter barnet bedst muligt lige nu, lige som vi taler om, hvordan de kan hjemme kan støtte barnets udvikling.

Når vi samarbejder omkring barnets udvikling på denne måde, oplever vi at barnet udvikler sig. Samarbejdet og kommunikationen mellem dagtilbud og forældre kan foregå på flere forskellige måder. Dagtilbuddet kan kommunikere forventninger til forældrene gennem fx nyhedsbreve eller opslag på AULA. Her kan fx stå gode ideer til lege og opmærksomheder, man som forældre kan have på sit barn hjemme. Også den daglige kontakt mellem dagtilbud og forældre er væsentligt for barnets læring, trivsel og udvikling. Her udveksles de små ting omkring barnets hverdag, og de voksne omkring barnet kan justere sig efter hinandens informationer og fortællinger.

Til forældresamtaler er der mulighed for at gå mere i dybden omkring barnet og barnets aktuelle læringspotentialer. Både forældre og dagtilbud laver her aftaler omkring, hvordan vi bedst muligt støtter barnet lige nu, i forhold til dets udvikling.

Et eksempel.

Alexandra vil gerne være først og bedst til det meste. Hun nyder at bestemme legen, og er en stærk og dygtig legekammerat. Det er svært for Alexandra når hun ikke kan være bedst til det hele, og hun kan blive vred på kammeraterne og ked af det, også på sig selv.

I børnehaven er det en vigtig læring, at der er noget, man er super god til, og at der er noget, som andre er bedre til. At kunne tage sin plads selv, og også give plads til andre, er væsentlige sociale kompetencer at lære. Vi øver dette sammen med Alexandra i børnehaven, i samspillet med de andre børn. Til forældresamtalen snakker vi med forældrene om, hvordan de kan understøtte dette hjemme. Det kan de gøre ved at lave aktiviteter, hvor de lægger vægt på fællesskabet, hvor dét, at de gør tingene sammen, netop er det værdifulde, mere end Alexandras' indsats alene. De kan spille spil, hvor det ikke er Alexandra, der vinder hver gang, og have fokus på hyggen i spillet, mere end at vinde, og de kan lave lege, hvor de skiftes og venter på hinanden.

Alt samme noget de kan gøre hjemme sammen med Alexandra, og som styrker hendes sociale kompetencer i børnehaven.

Børn i udsatte positioner

Ethvert barn kan gennem sin institutionstid lande i en udsat position, hvor det af den ene eller anden grund står i udkanten af, eller uden for fællesskabet. Det kan være ganske kortvarigt, men kan også forløbe over en længere periode.

Uanset om det er ganske kortvarigt eller i længere tid, har fagpersonalet omkring barnet en stor og utrolig vigtig opgave i, dels at få øje på positionen, dels at handle, så barnets position bedres. Her er det ekstremt vigtigt at være i tæt dialog og samarbejde med forældrene, så vi sammen kan hjælpe barnet tilbage på rette spor, og blive en del af fællesskabet.

Barnet kan af forskellige årsager lande i den udsatte position, hvilket kan have indflydelse på den indsats, vi sætter i gang. Det kan være nødvendigt at kalde på andre faggrupper, hvis det f.eks. skyldes sansemotoriske udfordringer, kognitive udfordringer eller lignende. Ofte vil vi dog med vores egen faglighed kunne sætte tiltag i gang, som så måske skal suppleres med andre fagfolks ekspertise.

Barnet/familien kan også lande i en periodevis udsat position, som f.eks. kan skyldes skilsmisse, dødsfald i nærmeste familie, arbejdsløshed eller lign. Hvis barnets familie i en periode er belastet, påvirker det også barnets trivsel, udvikling og læring. Barnet/familien kan derfor have brug for noget ekstra i en periode, indtil de er tilbage på rette spor.

Barnet kan også i særlige kontekster/situationer komme i en udsat position i hverdagens børneliv. Det kan f.eks. være, at barnet har sværere ved at behovsudsætte end sine jævnaldrende, og derfor har brug for mere guidning og støtte i en periode.

Uanset hvad den udsatte position skyldes, så er samarbejde og dialog mellem forældre og personale afgørende for, at vi bedst muligt støtter og hjælper barnet. Barnet har brug for ekstra omsorg og støtte, og personalet har en vigtig opgave i at byde sig til, positionere sig og sørge for, at der er kvalitet i samspillet mellem barnet og børnegruppen, samt barnet og pædagogen.

Vi skal kende børnegruppen og være bevidste om, hvordan vi tilrettelægger læringsmiljøet, så alle børn sikres deltagelsesmuligheder og støtte, og barnets egne kompetencer kan komme i spil og styrkes.

Den voksne skal mestre sine grundpositioner (foran, ved siden af og bagved), og være bevidst om, hvornår det er hensigtsmæssigt at gå foran, ved siden af eller bagved. Der skal være fokus på, hvordan børnefællesskaber etableres, hvor store grupperne med fordel kan være i de eksakte aktiviteter/læringsmiljøer, om gruppen/børnene får passende udfordringer ud fra deres kompetencer, og om der er kvalitet i samspillet.

Det har stor betydning, at frontpersonalet er fagligt rustet til at arbejde inkluderende, og reagere professionelt og kvalificeret på de udfordringer/problemer, det udsatte barn og familie har. Vi skaber muligheder for at voksne kan tale sammen og få sparring, når der er noget der bekymrer, lige som vi italesætter vores opmærksomheder sammen med familien.

Det forebyggende arbejde i forhold til at understøttebørn og familier og vores pædagogiske arbejde i hverdagen

Forpost

Vi har i Dagtilbuddene i Tommerup området været med i projektperioden med forposter, så det er et velkendt, og velanvendt redskab for os.

Vi har fokus på at tænke det naturligt ind i forældresamarbejdet, og opfordre forældre til at gå på forpost sammen med deres nærmeste pædagoger/dagplejer. Vi oplever, at det er gavnligt at komme tidligt på forpost med forældrene, når de/vi oplever, der er noget der er svært.

Vi har en tese om, at intet er for småt til forpost, så hvis forældre og pædagoger tænker, det vil give god mening at høre andre faglighedens input til en problemstilling, går vi på forpost. Det kan både være forældre og pædagoger, som foreslår at gå på forpost, og nogle forældre er på forpost flere gange. Enten med en opfølgning og justering på en indsat eller med en ny problemstilling.

Som oftest har vi sammen været nysgerrige på problemstillingen og forsøgt med forskellige metoder eller redskaber, inden vi går på forpost. Andre gange kan det være en problemstilling, som vi mangler inspiration til fra andre faggrupper.

Det er vigtigt, at forældrene er godt forberedte på, hvad en forpost er, da det kan være overvældende for forældrene at træde ind i et lokale med relativt mange mennesker, de ikke kender, og som skal forholde sig til deres udfordring. Derfor er det også vigtigt for os, at det er en afslappet og hyggelig stemning at komme ind i, og en omhyggelig præsentation er vigtig, så der opnås tillid.

Vi bruger også forpost som opkvalificering til pædagogiske emner uden forældre. Det kan f.eks. være omkring en problemstilling med en gruppe børn, som f.eks. provokerende adfærd. Det kan være et tema, f.eks. børns søvn eller børns seksualitet eller lign.

Vores erfaring er, at det i stort set alle tilfælde er en positiv oplevelse for såvel forældre som personale, og at det ofte giver nye redskaber, som hurtigt kan føre til en ændring i positiv retning. Det er vigtigt for os, at eventuelle tiltag retter sig mod såvel hjemmet som institutionen, så vi sammen ændrer vores adfærd omkring barnet og skaber helhed i indsatsen.

Trivselsmålinger

En anden udløber af Assens Modellen er trivselskemaer. 2 gange årligt laver vi trivselsmålinger på alle børn. Det giver os et øjebliksbillede af, hvordan hvert enkelt barn trives, hvordan gruppen trives, og om vi skal have eller regulere pædagogiske tiltag for at øge trivslen. Vi kan også lave trivselsmålinger hyppigere i en periode, hvis vi oplever det er nødvendigt.

Trivselsmålingerne er med til at sikre, at vi er på rette spor, og om der er børn eller grupper, hvis trivsel er udfordret gennem længere tid eller gentagne gange, og således kræver indsats.

Den forebyggende effekt

Det er svært at måle specifikt på den forebyggende effekt, da det er forbundet med mange hvis'er. Men generelt oplever vi, at ved at gribe ind tidligere, undgår vi, at udfordringer opleves som uoverskuelige og uoverstigelige, for både forældre og personale.

Det er ekstremt vigtigt, at forældre og personale er i tæt dialog og samarbejde omkring barnets trivsel, da det ofte er de små tegn, der bliver markører på, at en trivsel trues. Hvis vi formår at få øje på de små tegn, kan vi lynhurtigt stikke hovederne sammen og justere på vores tiltag. Det kan f.eks. være at stille skarp på barnets deltagelseskompetence. Et barn, som normalt har gode sociale kompetencer, men i en periode "kommer på kant" med de andre børn, kan profitere af, at vi hurtigt

opdager dette, og sammen går på opdagelse i, hvad der sker omkring barnet, både hjemme og i institutionen.

Er der sket noget hjemme, som kan påvirke barnets trivsel (dødsfald i familien, skilsmisse, dårlig søvn, eller noget helt tredje)?

Sker der noget i dagplejen/institutionen, som kan påvirke barnet (nye børn i gruppen, nye voksne omkring gruppen, andre børns adfærd eller lign)?

Sammen skal vi så være nysgerrige på dette, og eventuelt sætte små initiativer i gang. Det kan være barnet i en periode trænger til lidt ekstra voksenopmærksomhed, hjælp til at komme med i leg, eller måske har brug for kortere dage i en periode, hvis det er muligt for forældrene. Eller måske har barnet brug for faste hente- og bringetider i en periode eller noget helt tredje?

Et eksempel:

Et barn har det svært for tiden. Han agerer udadreagerende, har et provokerende sprog og adfærd, og bliver hurtigt vred. Normalt er drengen en i trivsel, vellidt og del af børnefællesskabet. Hans trivsel er dog truet pt, da hans adfærd medfører, at han har svært ved at begå sig i fællesskabet. De andre børn vælger ham ofte fra, da han er meget fysisk. Han kan også vælge de andre børn fra, og ikke altid på en ordentlig måde.

Pædagogen tager fat i forældrene, som kan genkende det samme billede hjemme. De bliver enige om at starte med en samtale, hvor de sammen kan finde ud af, i hvilke situationer, han reagerer, om de ser det samme hjemme og i børnehaven, og om der måske er nogle synlige faktorer. Til samtalen bliver de enige om en række forskellige tiltag, de vil afprøve, både hjemme og i børnehaven, og herefter mødes igen, relativt hurtigt.

Til det opfølgende møde bliver de enige om, at det vil være en god ide at gå på forpost og få nogle nye/flere input, da de oplever, at det ikke helt rykker nok.

På forposten får de forskellige input, som de vil gå tilbage og forsøge sig med. De bliver også opfordret til at gå til åben rådgivning i motoriklinikken, da der muligvis er noget sansemotorisk på spil. Aftalen bliver, at de kommer til opfølgning på forposten et par måneder senere. Hvis det ikke har ændret sig nok, er forslaget at lave en indstilling, men forældrene er interesserede i, at vi først prøver de forskellige forslag.

Sammenhængende børneliv

I Assens Kommune er der fokus på både børns overgang fra dagpleje/vuggestue til børnehave og til skolen. Målet er at skabe sammenhæng i pædagogik og læring, så børnene kan føles sig kompetente og hurtigt opleve sig som en del af det nye fællesskab også ved overgange.

I Bestyrelsen for Dagtilbuddene i Tommerup området arbejder vi med overgange i børns liv, så vi sammen med medarbejderne sikrer, at der er bedst muligt sammenhæng for barnet i alle overgange.

Det er vigtigt for bestyrelsen, at det pædagogiske personale og ledelsen er opmærksomme på forældrenes perspektiv, når barnet skifter fra en ene arena til den anden. Når et barn kommer fra hjemmet og enten skal i dagpleje eller i vuggestue er det vigtigt, at forældrene får mulighed for at beskrive deres barn, og at personalet bruger dette i opstarten. Det er naturligvis vigtigt i alle overgange, men bestyrelsen har et særligt fokus på de yngste børn, hvor barnet ikke selv kan kommunikere om sin dag.

Der skal være en fælles forventningsafstemning om blandt andet daglig kommunikation, som er en af vores værdier, når barnet starter i Dagtilbuddet. Det er vigtigt, at gøre forældrene opmærksomme på, at de også selv skal være opsøgende på den information, de har brug for.

Der skal være en tæt dialog og en gensidig åbenhed i forhold til opmærksomhed på barnet og familiens særlige behov. Forældre og personale skal indgå i dialog om barnets udvikling og læring, så vi sammen kan give barnet de bedste udviklingsmuligheder.

Der skal være tydelige rammer for overgange, og en italesættelse af forventninger, når barnet skifter fra dagpleje/vuggestue til børnehave, da normeringen er anderledes i en børnehave. Det er vigtigt, at denne snak finder sted, så forældrene ved, hvad de kan forvente, når barnet starter i en ny arena. På samme måde er det vigtigt at udviklingspotentialer i overgangene italesættes. Vi oplever, at det skaber tryghed og fortrolighed mellem forældre og personale, når der er tydelighed og åbenhed omkring faktorerne. Det understøtter, at vi bygger bro mellem hjem og dagtilbud, så barnet oplever størst mulig sammenhængskraft og samarbejde.

Bestyrelsen er optaget af, hvad vi forstår ved samarbejde, og hvordan vi udbygger og understøtter en kultur, som bæres af åbenhed. Det er vigtigt, at de forskellige enheder introducerer forældrene for kulturen, og både deres og vores forventninger bliver præsenteret for hinanden og afstemt.

Sammenhæng fra hjemmet til dagpleje eller vuggestue

Når barnet starter i vuggestue eller dagplejen, lægger vi vægt på, at der etableres et tæt samarbejde mellem forældre og dagplejer/ vuggestue. Opstartsperioden tilpasses barnets behov i det omfang, det er muligt for forældrenes tilbagevenden til arbejdet. Der prioriteres tid til, at forældrene kan være med sammen med barnet de første dage, så barnet kan vænne sig til de nye omgivelser sammen med deres tætteste tilknytningspersoner. Langsomt udvides tiden, hvor barnet

er i dagplejen/ vuggestuen og oftest er barnet trygt og klar til at tage hul på det nye liv sammen med de nye små venner efter 1-2 uger, ofte dog hurtigere.

Dagplejer/ vuggestuen fortæller, hvordan barnets dag har været, når forældrene henter og opfordrer også forældre til åbenhed omkring barnets dag og nat hjemme. På den måde etableres et rigtig tæt samspil mellem de voksne, hvor der kan tages hensyn til barnet, og i samarbejde sættes fokus på næste skridt i barnets udvikling.

Sammenhæng fra dagpleje og vuggestuer til børnehave

I dagtilbuddene i Tommerupområdet er der som beskrevet flere forskellige typer dagtilbud og dermed forskellige former for overgange. Uanset om barnet kommer fra dagplejen eller fra vuggestuen udfylder forældre og dagplejere/pædagoger et overgangsskema. Det er en kort beskrivelse af barnets styrker og udfordring, barnets læring, samt om der er noget, vi skal være særligt opmærksomme på. Når vi overleverer et barn mellem forskellige voksne, vil det altid ske i samarbejde med forældrene, hvad enten det er en skriftlig eller mundtlig overlevering.

Når barnet kommer fra dagpleje til børnehaverne, kommer forældrene på besøg sammen med barnet inden opstart. De kommer og siger hej og får vist, hvor garderoben er og hvor barnet skal lege inde og ude.

Barnet møder en af de voksne som er tilknyttet gruppen og de første dage afleveres til denne voksen.

Himmelrummet arbejder delvist aldersopdelt, hvilket betyder, at de yngste børn kommer på Stjernen, hvor de går det første års tid. På stjernen er der fokus på, at der er god tid til at barnet lærer de daglige rutiner at kende, og roligt vænner sig til børnehavelivet.

Legestuen holder til ganske tæt på børnehaven, og dagplejeren er på besøg i børnehaven ca. 1 gang om måneden, når der ikke er Corona. Her får dagplejebørnene særligt hilst på børn og voksne i yngstegruppen, Stjernen, de får set huset og er med på legepladsen. I Himmelrummet er der også en årlig dagplejedag, hvor dagplejerne er i Himmelrummet hele dagen, og forældrene henter og bringer deres børn i Himmelrummet.

Når børnene skal videre fra Stjernen snakker de voksne sammen, og overleverer væsentlig information omkring barnet til de "nye" voksne.

Overmarksgården er en integreret institution og nogle børn kender huset, idet de kommer fra vuggestuen. Barnet starter i Syd eller Vest, som er grupper med børn i alderen 3-5 år.

Når barnet kommer fra vuggestuen, inden barnet skal starte i børnehaven, afholdes der samtale med forældrene, hvor der laves en overgangsbeskrivelse af barnet.

Overgangsbeskrivelsen deles med børnehaven, så de er bedst muligt forberedt på at modtage barnet. Nogle gange er forældrene også med til en fælles samtale mellem vuggestue og børnehave. Inden barnets starter i børnehaven er det på besøg i den gruppe hvor barnet skal starte, sammen med nogle venner fra vuggestuen. Barnet kan også være med selv, hvor det hentes i vuggestuen af en voksen fra børnehaven og er med nogle timer.

Når barnet kommer fra dagplejen til Overmarksgården, starter det ligeledes i Syd eller Vest. Her aftales en kontaktvoksen der primært tager sig af barnet de første dage.

Vi anbefaler altid, hvad enten det er hjemmefra til vuggestue eller dagpleje, eller det er videre til børnehaven, at barnet starter op med nogle korte dage. På den måde er det nye mere overskueligt, og barnet får mulighed for at have tid til at fordøje alt det nye, når det kommer hjem i trygge rammer. Hvis der er en særlig opmærksomhed omkring et barn og en familie, tilbyder vi altid at holde en overleveringsamtale mellem dagpleje/ vuggestue, børnehave og forældre. På den måde har vi mulighed for at børnehaven hører lidt mere om barnet, for at kunne forberede sig bedst muligt, så overgangen bliver så god som muligt for barnet.

Et eksempel på overgang fra hjem til dagpleje

Far og Peter på 9 mdr. er kommet ned til dagplejeren på dag 2.

Det er formiddagsmadstid, og der sidder 3 børn i højstole rundt om bordet. Peter sidder og putter hos sin far. Dagplejeren tilbyder Peter et lille stykke bolle. Han rækker forsigtig hånden ud og snupper maden, og kigger op på sin far og smiler.

Dagplejeren siger til Peter, at han gerne må sidde i en stol ligesom de andre børn, og klapper på stolen ved siden af far. Far løfter Peter over i stolen, og Peter kigger rundt på de andre børn, som snakker og spiser boller. Peter spiser sit brød og så slår han hånden i bordet i retning af sit glas med vand. "Du er tørstig" siger dagplejeren, og banker let sin hånd i bordet ved siden af glasset. "Her er et glas vand til dig".

Far hjælper Peter med at drikke, og sætter glasset tilbage. Peter slår igen hånden i bordet mod vandet, og kigger på dagplejeren. Så slår en af de store drenge hånden i bordet og siger "Vand". Han kigger på Peter og griner. Peter slår to gange i bordet, og 2 af de andre børn banker også i bordet. Peter griner og slår igen i bordet. De andre børn griner sammen med ham.

Dagplejeren spørger far, om hun skal prøve at tager Peter med ind i legeværelset, mens han venter lidt i køkkenet. Det er far med på. Dagplejeren siger til børnene: "Nu går vi ind og leger. Vi skal finde noget sjovt legetøj til Peter." Hun løfter Peter op, han kigger først på far, derefter på de andre børn. De går ind i legeværelset, og Peter kigger opmærksomt på de andre børn, og på det legetøj de viser ham.

"I er søde ved Peter" siger dagplejeren. "Han er glad for at I leger med ham, - han er vores nye legekammerat".

Far kommer ind lidt efter, og sætter sig stille og kigger på Peter, som er optaget af de andre børn.

Sammenhæng til børnehaveklassen

I Dagtilbuddene i Tommerup området har vi udarbejdet en vision for arbejdet med de kommende skolebørn. Her er visionen at:

- Vi vil skabe livsglade og livsduelige børn, som er klar til at møde skolen og nye udfordringer
- Vi vil med et fagligt pædagogisk fundament sikre sunde, opmærksomme, eksperimenterende, inkluderende og anerkendende børn i god sproglig udvikling
- Vi vil styrke det lokale samarbejde mellem dagtilbud, skole og foreningsliv for at skabe sammenhæng og helhed i barnets liv

Målet er, at børnene skal have den bedst mulige afslutning på børnehavetiden – og overgang til skolen, og at vi voksne omkring børnene skal skabe rammer, som muliggør dette.

I det pædagogiske arbejde med de kommende skolebørn, bygger vi oven på de kompetencer, som børnene har øvet sig på gennem hele deres børnehavetid. I samarbejde med forældrene skærper vi forventningerne til barnets kompetencer, selvfølgelig afpasset børnenes udviklingstrin og udviklingsmuligheder, så barnet er bedst muligt rustet til at møde de nye udfordringer, de står overfor.

Vores forventninger til pædagogerne er ligeledes, som i resten af institutionen, at de er troværdige rollemodeller for børnene, som går foran som det gode eksempel. Vi forventer, vores pædagoger er fagligt dygtige og er i stand til at være ledere af børnegruppen. Vi arbejder ud fra de 3 pædagogiske grundprincipper om at gå foran, ved siden af og bag ved barnet, alt efter barnets udviklingsniveau.

Vores læringsmiljøer tager udgangspunkt i 3 forskellige pædagogiske rum:

- **Værksteder:** Værkstederne er de pædagogiske aktiviteter, der planlægges og udføres i forløbet. Aktiviteterne skal skærpe de kompetencer, som børnene har opbygget gennem deres børnehavetid, med særlig fokus på sociale, personlige og sproglige kompetencer.
- **Rutiner:** De daglige rutiner struktureres med henblik på hvilken læring, der understøttes. Det vil sige, at de daglige rutiner skal ses som læringsmiljø, hvor børnene tilegner sig viden og erfaringer
- **Børnekultur:** Børnekultur er børnenes fællesskaber; der hvor børnene leger og begriber verdenen

Vi har derfor et tæt samarbejde med de lokale skoler omkring overgangen mellem skole og dagtilbud. Der er gensidige besøg med 0. klasserne på skolerne, og dermed kender børnene de voksne og de fysiske rammer, når de starter i skole.

I **Himmelrummet** har vi en aftale med Tallerup Skole om at vi må bruge deres multibane, sportsplads, legeplads og motorikrum, som ligger lige ved siden af 0. klasserne. De får i løbet af deres børnehavetid rig mulighed for at stifte bekendtskab med skolens fysiske omgivelser. Det sidste halve år op til skolestart intensiveres besøgene på skolen, og vi hilser på børnehaveklasse lederne. Vi mødes med andre børn fra andre institutioner, for at børnene kan møde deres kommende klassekammerater. Vi mødes enten i skoven eller laver en fælles leg i en af institutionerne.

Der er en prøveskoledag med vores ældste børn og 0.klasserne kommer tilbage i børnehave.

På **Overmarksgården** har vi ligeledes et tæt samarbejde men Tommerup Skole. Vi har noget større fysisk afstand, og derfor er vores besøg på skolen primært i forbindelse med overgang til skole. Vi er med, både i undervisning i 0. klasse og i fritidsdelen i SFO. Hermed kender børnene de voksne og de fysiske rammer, når de starter i skole.

Når vi er på besøg i skolerne, har hvert barn en makker i den eksisterende 0. klasse, og både 0. klasserne og de kommende skolebørn har stor glæde af at kende en elev, når de starter.

Det er ikke alle børn, der skal starte på de lokale skoler, men alle børn deltager i overgangsarbejdet, så de bliver præsenteret for begrebet skole og SFO.

For de børn, som ikke skal på lokale skoler, tilbyder vi et besøg på skolen med en af pædagogerne på gruppen, samt et par kammerater, hvis det er muligt. Det er vigtigt for disse børn, at de får lov til at vise deres skole frem for de voksne i børnehaven og et par kammerater.

Efter skolestart kommer børnene tilbage på besøg sammen med deres børnehaveklasseledere, og der er altid stor gensynsglæde, for både børn og voksne.

Både i Himmelrummet og i Overmarksgården afholder vi forældremøder i foråret før børnene skal i skole. Her fortæller vi om vores pædagogiske grundlag for arbejdet med de kommende skolebørn, og hvilke forventninger vi har til forældrene i forbindelse med dette. Derudover skal forældrene udveksle erfaringer og ideer til samarbejdet mellem hhv. dagtilbud og hjem og skole og hjem.

Eksempel:

Linnea skal starte i skole i en hel anden del af Assens Kommune. Forud for skolestart har børnehaveklasselederne lavet en lille film til Linnea, som viser hende, hvordan skolen ser ud. Hun bliver særlig vist rundt i klasselokale og SFO. De kommer også på besøg med en lille taske til hende. Heri er der noget, hun kan arbejde med i sommerferien, hvis hun har lyst (nogle farver og en male/opgavebog). Normalt ville hun være inviteret til en besøg på skolen med sine forældre, men grundet covid 19 har det ikke været muligt.

Linnea tager sammen med en af sine pædagoger og 2 andre piger, hun selv har valgt, på besøg på skolen. Vi bestiller en taxi og de har madpakker med, og så er de ellers klar til den store udflugt. Herefter har Linnea nogle at dele sine oplevelser med, og de andre børn i gruppen hører også om besøget til en samling. På den måde ved Linnea, at der er nogle, som har set hendes skole.

Øvrige krav til indholdet i den pædagogiske læreplan

Inddragelse af lokalsamfundet

På **Overmarksgården** har vi Naturværkstedet, som er en aktiv friluftsbasis, som er etableret i samarbejde med de lokale spejdere, KFUM spejderne i Tommerup, samt vores lokale folkeskole, Tommerup Skole. Naturværkstedet bliver dels brugt i vores pædagogiske hverdag, dels er den en del af et tilbud til lokalsamfundet, i bestræbelserne på at sætte udeliv på dagsordenen. Overmarksgården er et åbent sted for alle med interesse for området, og vi oplever således at vores udeområde bliver flittigt brugt i fritiden. Der er mulighed for at tænde et bål og lave mad over bål eller i vores pizzaovne, hvis man har lyst, uden at skulle medbringe en masse udstyr. Alt er til gratis udlån, men vi har en klar forventning om, at vores ting bliver behandlet ordentlig og folk rydder op efter sig!

Vi har også jævnligt besøg af overnattende gæster i vores shelter i skoven.

Forældrene tager aktivt del i fodring af vores dyr i weekender og ferier, og børnene beretter glade om dette i gruppen. De kan f.eks. have haft en fætter eller nogle bedsteforældre med til fodring, og oplever sig som formidlere af viden omkring dette, da det er en integreret del af den pædagogiske hverdag.

Vi tager på udflugter i lokalområdet. Det kan både være med fokus på fællesskab og leg uden for institutionen, og som fagligt indhold i et projekt. Vi har f.eks. besøgt Tommerup Keramiske Værksted og fået en rundvisning, samt viden om kunst og processer i kunst. Vi har også samarbejdet med en lokal keramikker og lokal kunstner i forbindelse med Overmarksgårdens 25 års jubilæum. Forældregruppen samlede sammen til en gave, og den lokale kunstner, som blandt andet også har lavet gavlmalerier i både Himmelrummet og Overmarksgården, donerede sin arbejdskraft og skabte et fantastisk "livstræ" i Pejsestuen, til daglig glæde for børn, ansatte og forældre. Den indsamlede gave blev brugt til at alle børn og voksne dekorerede deres eget blad i keramik sammen med den lokale keramikker. Alle blade blev sat på træet, og kunstværket er således skabt af lokale kunstnere og institutionens børn og voksne.

Vi har i lokalsamfundet en Fuglepark, som besøges årligt. Vi har i vores årshjul et tema omkring fugle, så hvert år arbejder alle børn med fugle, og selv om det ikke ligger direkte i forlængelse af temaet, så oplever vi, at børnene trækker tråde til projektet.

Vi samarbejder også med en af de lokale efterskoler. De låner vores udeområde til naturundervisning, og vi låner deres hal til leg og aktiviteter. Den ligger i rimelig gåafstand fra børnehaven, så hvert besøg er ligeledes kombineret med øvelse i at begå sig i trafikken og styrke udholdenhed og fysik.

En lidt længere gåtur (cirka 5 km) fra institutionen ligger Galaxen, som er et forsamlingshus med en rigtig dejlig legeplads og park tilknyttet. Den besøges også, primært med de største børn, da det er en lang gåtur. Vi kan gå det meste af turen på nedlagte togskiner, så det giver også børnene en god bevægelsesfrihed på gåturen.

Vi øger også børnenes bevidsthed omkring deres nærmiljø, når vi periodevis arbejder med "her bor jeg", hvor vi sammen kigger på kort og ser, hvor alle børn bor. Nogle gange går vi også rundt til de forskellige hjem, så kort og virkelighed smelter sammen og giver en erkendelsesviden.

Himmelrummet ligger midt i Tommerups Stationsby med skolen som nærmeste nabo. Vi har et godt samarbejde med skolen, og låner deres motorikrum i perioder, lige som de har en multibane på skolens grønne område, som vi må bruge.

Vi samarbejder med den lokale Brugs omkring udsmykning af Brugsens vinduer, og skaber herigennem en forbindelse mellem institution og by.

Vi bor også i gåafstand fra Fyrtårn Tommerup, som huser det lokale bibliotek, hvilket vi regelmæssigt besøger. Her er der også mulighed for at lege i hallen.

Himmelrummet har gennem en årrække samarbejdet med Brandts i Odense omkring Kultur i Børnehøjde, sammen med nogle odenseanske daginstitutioner. Det er et meget givtigt samarbejde, som er med til at styrke børns viden om og interesse for kultur. De er både iagttagere af kultur, samt udøvende i kunst, med kvalificeret støtte af dygtige kunstformidlere fra Brandts. Vi bor tæt på toget, og det er altid en stor oplevelse at komme ud og køre i tog sammen.

I den nærliggende skov har vi et tilhørssted, hvor vi kan tilbringe det meste af dagen, med madpakker i rygsækken, klar på udforskning og leg.

Vi tager på gåture rundt i byen og lokalområdet, og ser blandt andet hvor de forskellige børn bor, eller hvor deres tidligere dagplejer bor 😊.

Begge institutioner bor naturskønt med masser af dejlig skov og natur, og det benyttes flittigt af begge institutioner.

Dagplejen er delt ud i hele 5690 området. Langt de fleste bor i tilknytning til en af byerne, og dagplejerne går ligeledes på ture i og omkring byerne. De går også på besøg i de lokale daginstitutioner, og der er legestuer i hvert af de 4 områder.

Et eksempel:

Børnene i Himmelrummet og Dagplejen bliver bedt om at udsmykke vinduer i den lokale Brugs. Temaet er Påske, og i Himmelrummet er med i gang med et tema om eventyr. De læser, fortæller og laver teater om "Den Grimme Ælling". Det er derfor oplagt, at deres udstilling bliver med påskekyllinger i form af Den Grimme Ælling.

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø:

Hele dagen i et barns institutionsliv er præget af læringsmiljøer, og det kan være rigtig svært at adskille fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, da det oftest er smeltet sammen.

Personalet er nærværende og omsorgsfulde i mødet med det enkelte barn og gruppen. Personalets overskud og engagement er nøglen til det gode børnemiljø. Vi arbejder med at integrere børnemiljøet og barnets perspektiv i de daglige rutiner og i arbejdet med læreplanstemaerne. Dette gør vi ved at være undersøgende på barnets spor, hvor vi både kigger på barnet og lægger mærke til hvad de er optagede af. Vi forfølger deres interesser sammen med barnet og udvider verden på deres præmisser. Vi taler med børnene om hvad der optager dem og spørger ind til deres virkelighed og deres ønsker.

Vi gør os umage for at sikre, at vi kommer rundt om det hele, og at barnets perspektiv er tydeligt i den måde, vi planlægger og udfører vores pædagogik på. Ikke desto mindre forsøges det her opdelt:

Fysisk børnemiljø:

Det er vigtigt for os at børnene har gode fysiske rammer, såvel ude som ind.

Grupperummene/daglejehjemmene skal ikke være fyldt med stole, borde, legetøj etc., men skal have frit gulvareal, så børnene kan bevæge sig frit, og sætte sig med legetøj. Alle børn skal have taburetter med fodstøtte, og sidde ved borde i rette højde. Vi har også mindre bord/bænkesæt, som børnene kan sidde ved, når de er ude. Legetøjet står fremme, så børnene kan vælge, men ikke for meget, og der er ofte udskiftning i legetøjet, der er fremme, så der er variation.

Vi har gode fysiske forhold ude i begge institutioner, med masser af plads til at boltre sig på. Udeområdet på Overmarksgården er nedslidt, men bestyrelsen er i gang med et fondsprojekt i forhold til at skaffe en ny legeplads. Institutionen havde også et overskud i 2020, som er øremærket legepladsetablering. I alle grupper er børnene blevet bedt om give deres bud på, hvad der er vigtigt på en legeplads, og deres forslag er med i udarbejdelse af masterplanen. Alle steder har vi et spændende udeområde med mange forskellige underlag, hvilket er med til at styrke børnene motoriske kompetencer.

Afhængig af børnetal (som altid er højest i forårsmånederne) har vi gode garderobefaciliteter. Hvis der er mange børn, og der kan være trangt, tager vi højde for det i pædagogikken, og sørger for, at alle børn ikke skal i garderoben samtidig.

Vi arbejder ud fra devisen, at hvad børn kan selv, skal de selv. Derfor er det også vigtigt, at de fysiske rammer lever op til børns selvhjulpethed, at tingene er i børnehøjde, i det omfang, det kan lade sig gøre, at de har stole, de selv kan kravle op og ned ad, at der enten er stiger/skamler til pusleborde og krybber, eller pusleborde, der kan køres op og ned.

Psykisk børnemiljø:

Hele vores pædagogik er baseret på relationel pædagogik, hvor samspillet mellem børn-børn og børn-voksne er altafgørende. Vi understøtter fællesskaber, som er inkluderende og som er kendetegnet ved positive stemninger og en rolig og varm atmosfære. Dannelse er en stor del af vores pædagogik.

Vi har fokus på kammeratskab, og en ordentlig omgangstone, hvor der er plads til forskelligheder, og hvor vi ikke snakker om at fejle, men om at gøre sig bedste og at gøre sig umage. Der er plads til børnenes forskellige behov og udfordringer, og vi forsøger bedst muligt at tage individuelle hensyn. Det betyder bl.a. at der er mulighed for at trække sig fra det store fællesskab, enten til et mindre fællesskab eller til alene tid, hvis det er det, der er brug for, for en stund. Der er rum til at sige nej, men der er voksne, som er nysgerrige på, hvorfor barnet siger nej, og hjælper det tilbage til ja-siden.

Børn skal opleve sig betydningsfulde for samarbejdet, og de pålægges et alderssvarende ansvar, naturligvis startende i det meget små, og stigende med alderen. Men altid med en voksen, der har det endelige ansvar. Børnene oplever stolthed og ejerskab, når de tages med i daglige gøremål og beslutninger.

Æstetisk børnemiljø:

Det æstetiske børnemiljø er præget af huse, som holdes pænt, men som er til for at blive brugt. Det er børnenes huse, og de skal emme af børn. Der er dog også fokus på, at de skal være indbydende, såvel for børn som voksne. Det betyder, at der er blomster ved indgangene, så det ser pænt ud, og de mødes af blomsterdufte, når de kommer. Der bliver pyntet op ved lejligheder, både traditionelle og særlige arrangementer, og børnene er med til at fremstille pynt. Har vi f.eks. en

fællesspisning, er det børnene, der sammen med nogle voksne samler pynt ind i løbet af dagen, til at dække bordene. Det kan f.eks. være udsprungne grene i foråret eller kogler til jul etc.

Når vi har haft et pædagogisk tema, vil der meget ofte være kreative elementer, hvor barnets udtryk er det afgørende. Der bliver ofte lavet en fernisering, eller produkterne bliver hængt op synligt, så der er et naturligt samtaleemne mellem børn og forældre omkring institutionslivet. Det er med til at bygge bro og danne sammenhæng.

Vores udeområder er indrettet i zoner, så der er mulighed for forskellige lege forskellige steder på området, som ikke bliver forstyrret. Der er f.eks. et område til cykler og mooncars, mens sandkasseleg er i et andet område, så børnene trygt og sikkert kan færdes omkring sandkassen.

Der er områder af legepladsen/udeområdet, hvor børnene kan "blive væk" og lege uforstyrret, men samtidig trygt.

Demokrati i børnehøjde

Afhængig af barnets alder og udviklingstrin arbejder vi hele tiden på, at barnets stemme bliver hørt og er synligt. Det kan f.eks. være en kuffert til samling, hvor børnene har været med til at udvælge nogle sange og lege. Børnene skiftes så til at "være på" og være den, der vælger, hvilken leg, der skal leges og hvilken sang, der skal synges.

Det kan nogle gange være svært, når man elsker "se min kjole", men de andre børn tydeligt gør opmærksom på, at den gider de i hvert fald ikke synge, eller "vi vil meget hellere synge Giraffen Gumle", "se min kjole er for pattebørn"! Det giver gode samtalemuligheder med børnene om, hvad det vil sige at bestemme, og at affinde sig med den beslutning, nogle andre har truffet i dag.

Vi forsøger altid at hjælpe barnet med at finde intentionen i stedet for at irettesætte. Så her ville svaret kunne være "du vil rigtig gerne høre Giraffen Gumle, men i dag er det Nova, der må bestemme. Når det bliver din tur til at bestemme, må du gerne vælge Giraffen Gumle, eller hvilken som helst af sangene i kufferten, du har lyst til at vi skal synge".

Jo ældre børnene bliver, jo mere fylder den demokratiske tilgang i det direkte arbejde. F.eks. holder vi i perioder børnemøder, hvor børnene er med til at sætte på dagsorden. Det kan f.eks. være om, hvad vi skal skrive til forældrene på AULA, hvad vi skal arbejde med i den kommende uge eller lignende.

Eksempel:

Vi har bevægelsesuge på programmet, og børnene har sammen med voksne bestemt, hvilke øvelser, de gerne vil have at vælge imellem til morgensamling og opvarmning. De samles hver morgen på den store udendørs trappe, og alle børn har en lille sten. De forskellige øvelser, som børnene har været med til at finde på, ligger i en pose, og der trækkes tilfældigt 2 op af posen. Alle børn bliver nu spurgt, hvilken øvelse, de gerne vil lave. Først når alle børn er spurgt, bliver de bedt om at gå ned og lægge deres sten på billedet af den øvelse, de gerne vil lave. Det viser sig, at børnene holder fast i den øvelse, de har sagt, også selv om der er langt flere sten på det andet billede. De voksne opdagede, at børnene var super gode til at respektere, at det billede med flest sten på, var dagens øvelse.

Eksempel

En gruppe af de ældste børn er inde og lege, og et par stykker af dem vil gerne spille et bestemt spil. Den voksne på gruppen er optaget af en anden aktivitet, men giver dem spillet og lover dem, at hun kommer inden længe. Børnene er gået i gang med at spille, da hun kommer ud til dem. De spiller ikke lige efter de konventionelle regler, så hun begynder at forklare dem, hvordan de skal spille spillet. Herefter rejser Xavier sig og siger "altså Trine, lige nu er det børnene, der spiller, men en anden gang vil vi gerne spille med dine regler", og spillet fortsætter herefter i fuldstændig enighed om deres egne regler 😊

De seks læreplanstemaer

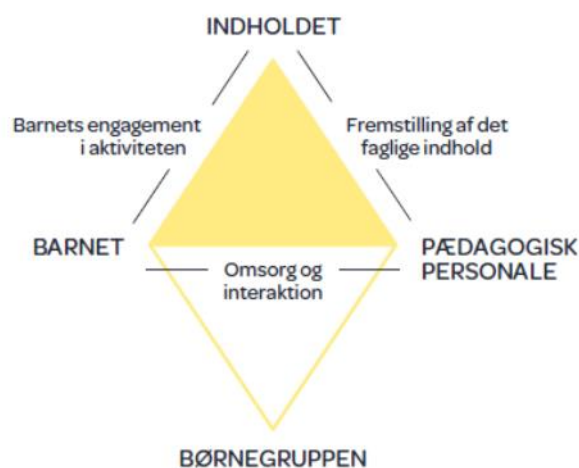
”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i seks læreplanstemaer samt mål for sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer. ”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 32

I dagtilbud i Assens Kommune tilbydes børnene dynamiske læringsmiljøer gennem hele dagen. Den didaktiske firkant er en model, som kan anvendes for at synliggøre sammenhængen mellem barnets/ børnenes tilegnelse af nye kompetencer i samspil med andre både børn og voksne. Barnets tilknytning og trivsel danner grundlaget for, at barnet oplever og lærer nye færdigheder og kompetencer.

Den didaktiske firkant

Alsidig personlig udvikling

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Barnets alsidige personlige udvikling

Børn har brug for at blive mødt af tillidsgivende, omsorgsfulde voksne og at blive respekteret for den, de er.

I Dagtilbuddene i Tommerup området skaber vi et godt relationelt miljø gennem pædagogernes samspil og kommunikation med barnet. Vi ser muligheder og ressourcer i det enkelte barn og rummer barnets følelser, møder barnet med interesse, respekt og forståelse.

Børnenes mødes i en oprigtig interesse for dets intentioner og oplevelser, der har en stor indflydelse på barnets egne selvfølelse – en følelse af at være god nok.

I de trygge tilknytningsmønstre, det enkelte barn har til pædagogen, vil barnet kunne bruge sig selv fra uro – ro eller fra utryghed – tryghed. De mindre børn (vuggestue/dagpleje) vil skulle have hjælp til at regulere sig selv følelsesmæssigt, hvor der er brug nærværende og omsorgsfulde voksne.

Vi understøtter barnets selvværd gennem en anerkende tilgang i den pædagogiske praksis – hvor barnet bliver set, hørt og forstået. Vi møder det enkelt barn, der selv tænker, føler og handler ud fra egne intentioner.

I de rutineprægede aktiviteter i dagtilbuddene i Tommerup, vil børnene opleve en differentieret tilgang til, at børn kan mestre en udfordring, f.eks. selv tage tøj på, køre på scooter, lære at cykle. Barnet vil gøre sig adskillige erfaringer i at mestre forskellige varierede aktiviteter gennem dagen, hvor det pædagogiske personale vil støtte barnets mulighed for mestring, og dermed understøtte barnets selvtillid.

Vi skærper børnenes opmærksomhed og fordybelse ved at udvise engagement. Pædagogens egen interesse for nysgerrighed støtter barnet i at lytte og iagttage og s fastholde opmærksomhed.

Understøttelse af børnenes alsidige personlige udvikling via læringsmiljøer

I vores dagligdag støtter og guider vi det enkelte barn til at sætte ord på egne og andres handlinger, ønsker og følelser.

Gennem en tryk tilknytning til de voksne skaber vi grobund for, at børnene kan opbygge og udvikle deres mange potentialer, og blive livsduelige.

Vi har en stor tiltro til det enkelte barn og arbejder ud fra deres kompetencer, hvilket styrker deres selvværd og giver dem mod til at kaste sig ud i nye udfordringer. Alle børn skal føle sig værdifulde!

Vi arbejder med zonen for nærmeste udvikling og har hele tiden for øje, hvad barnet kan lære at mestre – med hjælp fra en voksen.

Vi ser betydningen af, at de voksne er tilgængelige for børnene gennem hele dagen og positionerer sig, så børnene tør udforske omverdenen – men også har en tryk favn at komme til, hvis der er brug for det.

Det afspejles også af vores læringsmiljø, der både tilbyder udfordrende/risikofyldte lege såsom klatring i træer, stejle bakker, huler, hvor man "kan blive væk", og store indrammede sandkasser hvor barnet trygt kan indlemmes i sociale rollelege.

Vi bestræber os på at skabe en dagligdag, hvor børnene opnår succesoplevelser. Det kan være i de daglige rutiner, såsom i garderoben når barnet selv mestrer at tage overtøj på, ved samlingen hvor barnet tør stå op og fortælle til de andre børn, hvad han/hun har lavet i weekenden eller i legen på legepladsen hvor barnet pludselig befinder sig højt oppe i det højeste klatretræ.

Eksempel: Det er eftermiddag og en gruppe børn sidder og snitter pinde ved bålstedet sammen med en voksen - Julie. Joakim kommer forbi, og han fortæller at han også gerne vil snitte. Han har lige fejret sin 4 års fødselsdag, så han har helt styr på, at han for første gang må bruge en rigtig snittekniv! Han går i skoven og finder en egnet pind og sætter sig klar ved siden af de andre børn. Julie finder en kniv til ham, og han begynder at snitte. Julie fortæller Joakim flere gange, at han skal huske at sprede sine ben og snitte nedad, så han ikke rammer sig selv. Hun viser det også med sin egen kniv. Joakim forsøger at følge anvisningerne, men det er svært. Pludselig kommer kniven til at snitte hans hånd, der holder fast på pinden. En lille flænge viser sig og blodet strømmer hurtigt til. Joakim bliver lidt forskrækket og begynder at græde. Julie beroliger ham og kalder på en anden voksen – Bent, der henter et plaster til ham. Joakim er stoppet med at græde og inden han får plaster på, går han stolt rundt og viser sit sår til de yngre børn. Da han får plasteret på, genoptager han snitteriet, indtil hans pind er færdig, og han tager den med hjem.

Eksempel: Det er tidlig morgen og i garderoben bliver der kæmpet med at få flyverdragter på – klar til en kold dag i børnehaven.

Abdal kæmper med sin flyverdragt og han er så frustreret, at han næsten ikke kan holde gråden tilbage. Majbritt – voksen - er i gang med at hjælpe et andet barn, men prøver verbalt at anvise Abdal i at tage flyverdragten på. Det virker ikke, og til sidst smider Abdal flyverdragten fra sig, og sætter sig på bænken med korslagte arme.

Da Majbritt er færdig med at hjælpe det andet barn, og der ikke er mange børn tilbage i garderoben, sætter hun sig ved siden af Abdal og lægger armen om ham. "Det er sørme svært hva'?" siger hun. Abdal sænker skuldrene og nikker. Majbritt tager Abdals flyverdragt og spreder den ud på gulvet. Hun tager Abdal i hånden og i fællesskab får Abdal flyverdragten på. Da de når til støvlerne, hopper Abdal lige i dem uden nogen hjælp. Majbritt roser ham højlydt og Abdal lyser op i et stort smil. Sammen går de ud af døren og ud på legepladsen.

Vores pædagogiske læringsmiljø tager udgangspunkt i tre overordnede områder, hvorunder vi tænker vores pædagogisk praksis. Rutiner, børneinitieret leg samt aktiviteter. Denne opdeling af den pædagogiske praksis, giver mulighed for nedslag i forhold til at se, hvordan forskellige situationer og aktioner understøtter barnets udvikling i samspillet i børnefællesskabet.

Vores pædagogiske læringsmiljøet må til enhver tid være præget af vores interesse i barnet og hvordan barnet oplever verden.

Alsidige personlig kompetencer knytter sig til barnet selv, og det at lære og finde ud af sig selv i samspil med andre børn og de voksne. Børnene sammenligner sig og afprøver sig selv i fællesskaber med hinanden. og det skal vi som voksne skabe plads og rum til. De voksne må derfor være tilstede og tilgængelige for børnene, både fysisk og mentalt. At være tilstede er forudsætningen for at kunne yde omsorg for barnet og se dets behov. Måske er der brug for knus, måske er der brug for at være ved siden af, mens barnet knokler med flyverdragen. Den voksnes tilgængelighed og nærvær giver også barnet og børnegruppen mulighed for at eksperimentere med hinanden. Måske den voksne sætter aktiviteter i gang som barnet afprøver sig selv i, men det kan også være at den voksne er på sidelinjen i en leg, hvor børnene øver sig på at forhandle.

Når den voksne viser vejen for barnet, og justerer sig i forhold til dets behov i rutinerne, er det en balance mellem at gøre tingene for barnet, at hjælpe fysisk til, at være tilstede mens barnet selv prøver, og sluttelig at give slip og lade barnet klare tingene selv. Disse naturlige trin i barnets behov for hjælp balanceres af den voksne og justeres hele tiden i samspillet med barnet. Når barnet får lov til at øve sig og oplever at kunne klare ting selv vokser barnets selvtillid og barnet øger naturligt sit gåpåmod. Det er den voksnes rolle at skabe tilpas store udfordringer for barnet. Så barnet oplever at lykkes, og også at skulle stå lidt på tær nogle gange.

Ligeledes hjælper den voksne til, når barnet øver sig på den børneinitierede leg. Samspillet med de andre børn er i starten præget af parallelle og stille udvider barnet sin verden i forhold til legen, også i takt med at barnet får mere sprog. Den voksne skal stadig hjælpe til og nogle gange "oversætte" ved at sætte ord på børnenes handlinger og intentioner, men skal også være stille og lade børnene udvikle på legen. Den voksne kan også hjælpe med at udvide legen ved at spørge ind og være nysgerrig på det børnene gør sammen. Dette er også en balance, for at legene netop er initieret af børnene handler om at de oplever at få noget ud af deres initiativer og det er så væsentlig en læring for barnet.

Når den voksne sætter aktiviteter i gang, er det fordi hun vil noget med børnene. Der er færdigheder der skal læres, og der er materialer og situationer som vi ønsker at barnet får erfaringer med. De voksne som er i gang sætter skal dog også i disse situationer være lydhøre over for børnenes signaler og tegn, for hele tiden at justere i forhold til børnenes læringspotentialer og udviklingsbehov.

Den voksne skaber rammerne for børnenes udvikling af alsidige personlige kompetencer gennem sit nærvær og det at kunne justere sig i forhold til barnets behov.

Et eksempel.

Brian (1,4 år) har været lidt længe om at turde gå helt alene, men nu har han knækket koden, og for 2 dage siden begyndte han at gå selv. Han kommer gående helt alene hen imod mig i legestuen, - hele hans ansigt lyser, og han er et stort grin. Jeg spejler ham, og deler hans begejstring med ham ved at lyse op i et stort smil, og siger: "Hvor er du glad for at du går helt selv". Han kommer helt hen til mig og krammer mig, inden han går tilbage og leger med de andre børn.

Social udvikling

Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og være med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Social udvikling

Det pædagogiske personale er opmærksomme på, ikke kun at rette fokus mod det enkelte barn, men derimod på børnefællesskabet i dagtilbuddet. I de sociale fællesskaber vil børnene få en oplevelse af at høre til, og være et sted, hvor de kan bidrage til fælles lege, aktiviteter og samvær. Vi møder børnene med respekt og nysgerrighed over for barnets egen måde at forstå og erfare verden på.

Læringsmiljøet understøtter børnene udvikling, relation til de andre børn og det er gennem barnets relationer til andre børn, at barnet udvikler empati og sociale relationer.

Vi arbejder ud fra en relations baseret tilgang, der bygger på ligeværdighed og forståelse. Vi møder dem med en indlevelse, der medvirker til at børnene udvikler selvstændighed, får medbestemmelse, samt at børnene får en forståelse for andre i fællesskabet og i hinandens interesse.

“Triangulering” er, når vi kæder andre personer eller genstande ind i vores samspil med barnet.

Gennem turtagning, gør vi børnene synlige for hinanden og styrker det enkelte barns bevidsthed om omverden og dets rolle deri.

Barnet udvikler empati og omsorg for hinanden, og lærer at se tingene fra andres perspektiver ved at vi ”oversætter”, hvad de helt små børn siger til hinanden med deres initiativer og kropssprog.

Derved styrker vi både børnenes sprog, deres forståelse for hinanden og børnene føler sig set, hørt og forstået.

Når vi udfører triangulering, følger vi barnets initiativ ved at benævne, ved at vente og ved turtagning, men med den forskel, at vi drager andre børn eller voksne ind i samtalen.

Vores læringsmiljøer understøtter det enkelte barns trivsel og udvikling for at opnå og udvikle relationer til såvel børn, som voksne. Vi er bevidste om betydningen af børns venskaber I det trygge læringsmiljø lærer børnene at være en del af en større gruppe og en del af et fællesskab.

Børnene deltager i demokratiske processer i samspil med de øvrige børn i gruppen.

I legen bliver børnene bevidste om at inddrage og invitere andre børn.

- Børnene øver sig i at vente – at "turtagning" er en almindelig del af hverdagen.
- Børnene øver sig i at udsætte egne behov, og samtidig se andres behov.
- At børnene hjælper hinanden og er solidariske over for hinanden.
- At børnenes ret til at sige ja og nej understøttes.
- At børnene kan lytte til andre
- At børnene oplever og accepterer forskelligheder

Eksempel:

Mette er lige startet i børnehaven, og øver sig i at hælde mælk op i koppen fra en lille kande.

Når kanden rører koppen, flytter koppen sig på bordet.

"skal jeg holde koppen", spørger Søren.

Mette nikker. Søren holder om koppen, medens Mette hælder op.

Eksempel:

Jamal og Amira er med i grejrummet, hvor der skal hentes bålkomfur, gryde, låg, optændingsbrænde og meget mere.

Jamal vil gerne bære gryden, men halvvejs må han give op, da den er tung. Amira spørger om, hun skal hjælpe. De går videre med gryden imellem sig.

Et eksempel:

Sejer kommer kl.6.15 hver morgen og spiser morgenmad i dagplejen. Ved 6.30-tiden kommer min mand ud og sætter sig ved bordet for at spise, inden han skal på arbejde. Sejer kravler hver morgen op i en højstol ved siden af min mand, og sidder med en hånd på hans arm og snakker med ham et kvarters tid, inden han kravler ned for at lege med de andre børn. De to har fået en fortrolighed, og Sejer nyder den lille "mande-snak" hver morgen.

Kommunikation og sprog

Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtiltagelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Vi har i alle aktiviteter fokus på dialogen mellem barn/barn og barn/voksen. Vi guider i løbet af hele dagen, hvor sproget er i fokus fx garderoben, under måltid, i relationer mm. Vi er opmærksomme på at "fange" børnene i det, de er optaget af og få snakket, stillet spørgsmål og være nysgerrige sammen. Vi er sproglige rollemodeller, hvor vi får brugt mimik og bevægelse til at være tydelige, og med eget varieret sprogbrug er med til at vide børnenes sproglige kompetencer fx ordforråd. Vi understøtter børnenes mulighed for at sige til og fra, og udtrykke egne ønsker og behov, ved sproglig guidning i relationen med de andre børn, og i dagligdagens aktiviteter. Vi oversætter børnenes nonverbal kommunikation ved at sætte ord på deres mimik, gestik, følelsesmæssige udtryk og nonverbale henvendelser. For at understøtte de yngste børns sproglige udvikling underbygger vi det verbale sprog med brug af babytegn. Derudover bruger vi piktogrammer f.eks. i garderoben for at understøtte det verbale sprog, give børnene mulighed for at "læse" dagens program/dagens tøjvalg.

Vi sikrer børnenes mulighed for at blive hørt og give taletid til alle børn ved at øve turtagning, inddrage de stille børn i dialogen, og bevidst bremse de "hurtige" børn, arbejde i mindre grupper, opmærksomhed på brug af åbne spørgsmål osv.

Vi arbejder i mindre sproggrupper med de børn, der har behov for ekstra sprogstimulering. Ofte er grupperne sammensat af børn med samme interesser eller samme udviklingsniveau, og der kan også være legekammerater med, som ikke har brug for ekstra sprogstimulering, men er med som kammerater.

Vi holder samlinger dagligt i børnegrupper inden frokost, hvor vi har fælles opmærksomhed om fx dialogisk læsning, sang/sangle og små sproglege (fx om begreber) eventyr, sang, rim og remser. Med de ældste bruger vi fx et kalendersystem, hvor vi får brugt skrift, billeder og symbolsprog og arbejder med de førskriftlige kompetencer.

Vi har bøger, papir/farver tilgængeligt, så børnene har mulighed for at få nysgerrighed for skriftsproget og udtrykke sig på papiret. Alfabetet hænger fremme ved de ældste, så de kan se det og begynde at stille spørgsmål til bogstaver, koble til fx deres navn mm.

Vi inddrager forældrene i samarbejdet omkring deres barns sproglige udvikling, guider dem i hvordan de kan understøtte deres barns udvikling med konkrete forslag til aktiviteter med udgangspunkt i den enkeltes families aktuelle overskud/kompetencer.

Vi har en del børn, der ikke har dansk som førstesprog. Det er vigtigt, at alle børn, uanset modersmål, har mulighed for at bruge deres sprog. Forældrene inddrages i vigtigheden af, at de taler modersmålet med deres børn derhjemme, for at sikre optimale vilkår for udvikling af det danske sprog. Børn er som udgangspunkt nysgerrige på sprog, og dygtige til at gøre sig forståelige, selv om vi ikke forstår hinanden verbalt. Vi bestiller tolke til samtaler, så vi er sikre på, at forældrene har mulighed for at udtrykke sig uden begrænsninger, for at optimere forældresamarbejdet.

Sproget er en central del af alle læreplanstemaerne, og vores måde at tilrettelægge det pædagogiske læringsmiljø og vores pædagogiske fokus i den daglige dialog ift. børnenes sproglige og kommunikative udvikling videreføres i arbejdet med de andre læreplanstemaer.

Et eksempel:

Jeg har i min dagpleje nogle børn, der har brug for at få styrket deres sprog. I en periode har jeg hverdag efter formiddagsmaden, taget en bog frem med billeder af dyr. Vi kigger sammen på billederne, og snakker om hvad de forskellige dyr siger. Børnene får på skift lov til at pege på et dyr, og vi snakker om de dyr børnene vælger. Efter bogen, tager jeg iPad'en frem, med en app der viser billeder af dyr. Når man trykker på dyret, bliver der vist flere billede af det pågældende dyr samtidig med, at der er dyreløde på. Børnene trykker på iPad'en efter tur, - de viser glæde, og vælger gerne det samme dyr mange gange i træk.

Et eksempel:

I børnehaven er der en gruppe flersprogede 3-årige drenge, som er vældig optaget af køretøjer i alle afskygninger. Pædagogen som har sproggruppen har en lille sprogkasse med billedbøger om forskellige køretøjer, der er små legetøjsbiler, hun har en Ipad med billeder af biler etc. Nogle gange er de særlig optaget af hjul, andre gange er det at lege med bilerne, men uanset hvad børnene er optaget af, så er der hele tiden dialog mellem pædagogen og børnene.

Sprogvurderinger

I Assens Kommune sprogtestes alle børn som 3-årige med værktøj fra Hjernen og Hjertet. Det er institutionens sprogvejleder/sprogansvarlige, der står for at sprogvurdere børnene når de er ca. 3,4 år. Hvis barnet lander i fokuseret eller særlig indsats, sprogvurderes de igen som 5 årig.

Ved resultater inden for generel og fokuseret indsats udarbejder barnets kontaktpædagog, evt. sammen med sprogvejleder/sprogansvarlig, en handleplan.

Resultatet gennemgås, og der laves handleplan for de del-elementer, hvor scoren enten er i fokuseret/særlig indsats. Derudover laves der også handleplan for de del-elementer, hvor scoren ligger lavt inden for den generelle indsats.

Ved resultat i særlig indsats kontaktes PPR/talepædagog for aftale om yderligere indsats.

Sprogvurderingens resultat gennemgås med barnets forældre og de inddrages i handleplanen, og den efterfølgende fælles indsats aftales mellem forældre og kontaktpersonale.

Krop, sanser og bevægelse

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel. Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Krop sanser og bevægelse

Sanserne er grundlaget for vores oplevelse af verden.

En god sanseintegration gør, at barnets grovmotorik er automatiseret, og barnet derved nemmere kan eksperimentere og udfordre sig selv kropsligt.

Børnene bruger eller eksperimenterer selv med de midler, vi har stillet til rådighed. De anvender tingene på deres måde, og udfordrer sig selv. De gentager bevægelser til de sidder på ryggraden. Vi er opmærksomme på de børn, der ikke opsøger udfordringer selv. Vi hjælper dem til at opsøge udfordringer, de kan mestre, og bygger langsomt op, så de også oplever en succes.

I alle enheder har vi fokus på, at barnet skal gøre alt det selv, det kan, eventuelt med en støttende hånd. De skal selv kravle op og ned af stole, på puslebordet, op i barnevognen/krybben af en stige etc.

Der er forskellige måder at arbejde med krop, sanser og bevægelse på, far hus til hus og fra dagplejehjem til dagplejehjem.

I **Himmelrummet**, som er en tidligere certificeret idrætsbørnehave, er det en fælles værdi, at børnene gerne må eksperimentere med at hoppe ned fra vindueskarmen, bygge bane med stole, klatre højt i træerne ude, og lave ramper til cykler med hjælp fra en pædagog.

Vi prioriterer, at vi hver uge laver små grupper med børn, der på den ene eller anden måde har brug for noget ekstra i forhold til deres krop sanser og bevægelser. Både i vores motorikgruppe og Nussa gruppe er der fokus på fællesskab, relationer, samspil, sanser, styrke og selvregulering. Et af fokuspunkterne er bl.a. at kan børnene skifte fra stille aktivitet til vild og tilbage igen.

På legepladsen bruges styrke og kræfter, når der renses kloaker, fejes fliser eller blade med en voksen, eller når vi hører musik udendørs og kan danse løs.

Vi hjælper børnene med at agere i en brydeleg med rammer der gør, at de kan komme tæt på hinanden men også passe på hinanden.

I naturen sanser vi med lugt, smag, føle sansen når vi rører ved dyr, regnorme, bænkebidere, mudder, vand og smager på sure ribs.

Vi føler vinden, regnen, kulden og varmen, når vi er ude. Vi får fysisk og psykisk overskud af at være ude.

Bålet er et dejligt samlingspunkt. Vi mærker hinanden, sidder tæt, får varmen og vi smager på det, vi har lavet. Vi snitter med knive med børnene. Vi sætter rammer og regler for aktiviteten og får en god snak.

I vores institutioner har vi madordning og vores målsætning er, at børnene smager på den mad, der bliver serveret, og så må man godt sige nej tak.

Børnene introduceres til forskellige materialer så de kan lave deres egne kreationer og øve sig i at skrive og klippe. Der er mulighed for at de i mindre grupper a 4-6 børn selv kan gå i vores krea rum og lave deres eget udtryk med de tilgængelige materialer

I rundkreds introducere vi forskellige bevægelser som børnene skal efterligne eks krappen, frøen eller giraffen.

I **dagplejen og i vuggestuen** er krop, sanser og bevægelse en meget stor del af hverdagens pædagogik. Små børn er kropslige og sanser gennem kroppen. Derfor er det vigtigt, at de har mulighed for at bruge kroppen, udfordre sig selv, men også finde tryghed i en voksens favn.

Alle aktiviteter tilrettelægges under hensynstagen til børnenes kompetencer, men også udviklingsmuligheder, så vi arbejder i zonen for nærmeste udvikling. Det er vigtigt, at der er variation i de sanseindtryk, som børnene bliver udsat for, så det både er krop og hjerne, der bliver udsat for sansemæssig påvirkning.

Vi har fokus på mulighed for motorisk udfoldelse såvel ude som inde, og indretningen i vuggestue og dagplejehjem bærer præg af, at her skal børn kunne være til stede og udfolde sig.

Vi har også fokus på afslapning og hvile, og den vej igennem træene barnets selvregulering. Vi har en dagplejer, som mestrer meditation, og det er tydeligt at se, at børnene er vilde med det og søger det.

I **Overmarksgårdens børnehave** har vi ligeledes fokus på vigtigheden af krop, sanser og bevægelse. Vi bruger vores kroppe rigtig meget i vores pædagogik, når vi laver praktisk arbejde med børnene. Vi fejer fliser, fodrer dyr, kløver brænde, saver, snitter, tænder bål, kører sand i små trillebørene, muger ud, luger ukrudt osv.

Vi har også sandkasser, hvor vi begraver hinandens ben eller bygger store sandslotte, leger med vand, klatrer i træer, laver huler i skoven, gynger mange på fugleredegyngerne eller alene og vildt på et traktordæk, vi hører musik og danser, laver motionsløb rundt om folden, laver motorikbaner etc.

Vi laver også kreative ting med naturmaterialer. Vi kan f.eks. lave en bladkrans af efterårsfarver, eller lave ler ansigter på et træ, vi leger "kend dit træ" og vi passer afgrøder i orangeriet, vi samler bær fra buskene og laver mad over bål.

Vi har et bjerg, man må cykle ned af, og et ujævnt terræn at cykle og køre i mooncars på.

Alt i alt har vi et stort fokus op børns fysiske og mentale sundhed. Vi har blandt andet en forældrekreds som aktivt tilvælger madordning i begge institutioner. Vi har et dygtigt køkkenpersonale, som hver dag laver sund og nærende mad til alle børn, og det pædagogiske personale arbejder aktivt med madmod og maddannelse i forbindelse med måltider.

Alle børn i Dagtilbuddene i Tommerup er uden for hver eneste dag, og ofte er de mindst lige så meget ude som inde. Der er ligeledes hver dag læringsmiljøer som gør, at børnene bruger sig selv fysisk, ud over det, de helt af sig er fysiske.

Et eksempel:

I dag fik spaghetti med laksesovs til frokost. Det var et hit blandt børnene...især de lange pastaer, som der gik sport i at suge ind i munden alias Pippi Langstrømpe. Udover at være til stor morskab for børnene og en lille smule ekstra rengøring for de voksne, var det en rigtig god mundmotorisk øvelse. For nogen var det nemt og andre skulle lige prøve lidt til, før det lykkedes. Erfaringen viste at med lidt laksesovs på spaghettien gik det lidt nemmere, så alle fik også smagt på den lækre laksekødsovs.

En god og sjov fælles oplevelse under måltidet, som alle var en del af. Øvelsen var en sjov udfordring for alle, børnene udvekslede strategier for at få pastaen suget ind, de grinede af sig selv hinanden og alle var deltagende.

Et eksempel:

Vi er alle samme ude i haven, og vi leger med sæbebobler. Ella kommer hen og vil gerne prøve. Hun puster, og der kommer både store og små bobler. Ellie, Norah og Emil vil også gerne prøve. Ellie puster, og nogle flyver højt og andre falder til jorden. Ellie griner. Norah og Emil prøver også at puste, - det er lidt svært, man skal spidse munden. Børnene løber efter boblerne, men når de vil fange dem – blob – så forsvinder de!

Natur, udeliv og science

Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension. Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundenhed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Natur, udeliv og science

Det er af stor betydning at børn i alle aldre har et forhold til naturen, dels fordi at natur og udeliv er godt for den fysiske og psykiske velvære, men også for at formidle at vi alle skal passe på naturen og miljøet.

Dette arbejder vi aktivt og dagligt med, ved at give tid og ro til fordybelse i naturen. Vi er undersøgende sammen med børnene, og går gerne i deres fodspor og følger deres undring og åbenbaringer.

Vi arbejder ud fra den undersøgelsesbaserede tilgang og besvarer gerne med spørgsmål – ”Hvad tror du?” og så bliver vi i fællesskab klogere.

Vi inddrager børnene i naturfaglige problemstillinger/betragtninger – f.eks. ”hvorfør falder bladene af træerne i efteråret” og børnene lærer på sigt at have en holdning, deltage og inddrages i en demokratisk proces.

Endelig sigter vi mod at inspirere og understøtte børnene i at have lyst til at være en aktiv del af udelivet/naturen.

Vores læringsmiljøer understøtter, at børnene får oplevelser med husdyr, vilde dyr, fugle, insekter, vilde planter og nytteplanter.

Endvidere er børnene ude i al slags vejr og følger årstiderne på egen krop.

Børnene har mulighed for at være nysgerrige og undersøgende i forhold til naturen og elementerne.

- Vi finder insekter, undersøger dem og artsbestemmer dem.
- Vi bruger den omgivende skov aktivt i vores læringsmiljøer. Overmarksgården har sin egen skov, Himmelrummet har en skurvogn i den nærliggende skov, og dagplejerne går ofte på ture i skove tæt på hjemmet.
- Vi er ude i al slags vejr, og oplever og sanser årstider og forskelligt vejrlig.
- Vi eksperimenterer med elementerne, og leger med vand, laver mudderkager, tørrer i solen, og kæler i sneen.
- Vi laver bål og brænder pinde i flammerne.
- Vi udfordrer os selv, og leger "vilde lege", klatrer højt op i træerne og snitter med knive.
- Vi dyrker, passer og høster afgrøder. Nogle afgrøder indgår i madordningen.
- Vi har temauger om naturen og deltager i affaldsindsamlinger.
- Vi har dyr på Overmarksgården, som vi drager omsorg for, men som også er nyttedyr. Vi lærer om "fra jord til bord". Kødet fra dyrene indgår også i madordningen.
- Vi har fokus på bæredygtighed, genbrug og affaldsindsamling. Overmarksgården er medlem af De Grønne Spirer og har det Grønne Flag vajende i flagstangen.

Eksempel: Det er koldt, sådan rigtig koldt med frostgrader i flere dage. Der er is på programmet. Der er blevet smeltet is på bålet, der er lavet is-lygter og i dag skal der laves is til at spise.

Flere børn ser til og hjælper med at strø salt i sneen og pakke sne tæt om skålen, og så skal der ellers røres i fløden – i lang tid. Der er masser af lege omkring projektet og flere går til og fra for at skiftevis lege og være med.

Det lykkes og der er is til alle efter frokost. Det giver mange gode snakke, om is, fysik – hvad sker der med salt, hvorfor fryser fløden, og om hvordan det er at sidde og spise den lækre kolde is, lige efter den varme grød.

Eksempel: Vi er ude at gå på den let mudrede høstede majsmark. Troels – voksen - får øje på et spor i jordbunden, og børnene stimler hurtigt sammen om ham. Der kommer mange gæt på, hvad det er for et dyr. Måske en kænguru, ræv, elefant, hare eller ged? Vi tager et billede af sporet og vel hjemme i børnehaven igen, undersøger vi det nærmere.

Vi finder hurtigt ud af, at det er et rådyrspor, og går bagefter ind til fårene for at sammenligne deres spor. De minder meget om hinanden.

Eksempel: Rune og Lana er dagens fodermestre. De starter ved hønsene, hvor første opgave er at kigge i redekasserne.

Lana tæller hurtigt, at der er 3 æg. Rune tager det ene æg. "Det er varmt endnu," siger Rune.

Lana tager de to andre æg. Da hun vil lægge æggene i æggebakken, glider det ene æg ud af hånden og rammer gulvet. Vi kigger på ægget. Studerer æggehviden og æggeblommen og æggeskallen, som nu ligger på cementgulvet.

Rune henter en skuffe med foder, som kommer i foderautomaten. "må jeg smage én?", spørger ham og tager en pille fra skuffen og smager.

Imedens er Lana i gang ved vandhanen, hvor hun fylder vandbeholderen op – ikke uden at få våde ærmer.

Kultur, æstetik og fællesskab

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet.

Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Kultur, æstetik og fællesskab

I Dagtilbuddene i Tommerup prioriterer vi traditionerne højt. Det giver børnene tryghed og genkendelighed, samtidig med at de udfordrer sig selv i forskellige sammenhænge. Det kan f.eks. være til fastelavn, hvor barnet selv tør tage en farlig dragt eller maske på, eller møder den voksne, der er klædt ud som farlig pirat. Eller når de ældste børn har øvet sig i at gå Lucia, og optræder med det til julearrangementet.

Vi er i kirke til jul, eller også kommer den lokale præst og laver et spændende julearrangement med os på legepladsen. Vi er oppe og ringe med klokkerne i kirketårnet til Påske.

Vi laver vores egne teaterforestillinger, som børnene er med til at skrive og vise frem for de andre børn og forældre.

Vi har også traditioner med fællesskaber med forældrene. Det kan være Gæstedage for bedsteforældre eller andre nære relationer for barnet. Vi har arbejdsdage i institutionerne, hvor forældrene kommer og hjælper os med praktisk arbejde, nyetableringer, renoveringer eller hvad vi nu har brug for. Det er en festdag og madholdet er mindst lige så vigtig en arbejdsgruppe, som graveholdet eller syholdet. Vi spiser sammen og alle nyder samværet på tværs mellem børn, forældre og personale.

Vi har i Himmelrummet et samarbejde med Brandts. Det giver store kulturelle oplevelser, når kustoden fortæller os om tragedien i "udslidt", et smukt maleri af den fynske maler Brendekilde, og vi skal ned og ligge på gulvet lige som ham. Eller når vi får lov til selv at male billeder i deres atelier.

Der er mange forskellige børnefællesskaber. Både de selvvalgt, og i de voksenstyrede aktiviteter, hvor små læringsgrupper opstår. Det kan f.eks. være en kreativ aktivitet, hvor fokus er, at det er barnets eget udtryk, der kommer frem, og ikke den voksnes udtryk! Når barnet laver julegaver eller bare har lyst til at pakke en flot tegning ind til far, er det ligeledes vigtigt, at det er barnets eget udtryk.

I vores dagtilbud i Tommerup er det et bevidst valg, at forældre og børn er velkommen i vores dagtilbud uden for lukketid. Familierne kan benytte de udendørs faciliteter, der er i institutionerne. Lån af området er en forudsætning af, at familierne passer på vores ting. Det giver en sammenhængsværdi for børnene at komme i institutionen uden for åbningstid sammen med familien.

Når vores forældre bliver tilknyttet vores institutioner, forpligter forældrene sig i et gensidigt samarbejde omkring dagtilbuddenes værdier og traditioner. Det er væsentligt for både barnet og forældrene at være en del af fællesskabet.

Vi har børn af mange forskellige nationaliteter og kulturer. Det er en del af den daglige pædagogik at snakke med børnene om deres baggrund og deres forskelligheder, men i mindst ligeså høj grad at snakke med dem om vores fællestæk, og hvor meget vi ligner hinanden.

Et eksempel:

Den lokale præst kommer på besøg i børnehaverne. Vi skal på fælles juleløb med en masse poster rundt omkring. De knytter sig alle til juleevangeliet, og posterne bygger op til historien, som præsten fortæller os. Børnene laver bl.a. kikkerter af gamle toiletruller, som forældrene har haft med til os i perioden op til jul. De bruger kikkerterne til at kigge efter Stjernen.

Et eksempel:

Køkkenet laver dej til alle grupper i institutionerne, og bedsteforældre eller forældre inviteres til julekagebaking en formiddag i december. Børnene er værter og sørger for at gæsterne bliver godt beværtet undervejs. Der lyder hyggelig julemusik imens vi bager, og nogle gange er der også tid til at lege nogle lege, synge et par sange eller danse lidt. Alle børn får en lille pose med småkager med hjem, og de resterende kager bliver samlet sammen, så gruppen engang imellem kan få en lille julelækkeri som dessert ved frokosten.

Et eksempel på samspil mellem alle læreplanstemaer:

En gruppe børn været på tur med det formål at kigge på dyr! Først gik turen forbi naturværkstedet, hvor vi hentede nogle forstørrelsesglas og så var vi klar til at gå til stenbunken og lede efter kriblekrabledyr. Børnene fik to og to udleveret et bæger til deling, som de kunne samle dyr i. Vi havde ikke vendt mange sten, før der dukkede nogle dyr frem. Vi fandt regnorme, bænkebidere, et stankelben, en bille, en mariehøne og en snegl med hus på. Så hvad var mere nærliggende end at synge "mariehønen evigglad"? Herudover fandt vi også en majscolbe, som et egern eller en lille mus måske havde spist af. Sidst, men ikke mindst så vi en død hare. Hvad var der mon sket med den? Scenarierne var mange: måske var den blevet skudt, måske var den blevet syg, kørt over eller bidt af ræven?

Vi havde en fantastisk tur i et fantastisk vejr med en børnegruppe, som var topmotiverede for at kigge på dyr i naturen. På vej hjem gik vi igen forbi naturværkstedet, og samlede alle dyrene i et terrarie, som nu står på stuen resten af dagen. Vi har tegnet og hængt foto op, og opfordret forældrene til at komme forbi og kigge.

Udover bare at være en fantastisk tur med en masse oplevelser for børnene, sker der en masse læring for børn og voksne. Det, at turen har et bestemt formål bliver tydeligt for børnene med de forstørrelsesglas og bægre, vi tager med. Det motiverer børnene og giver dem et klart billede af, hvad vi skal. De udvikler deres viden om dyr i naturen, deler den viden de har med andre og oplever naturen "live"! **NATUR, UDELIV OG SCIENCE** er på banen!

Det, at børnene skal deles om et bæger, øger deres erfaring med at give plads til en anden, dele og udsætte egne behov. Børnene skulle selv lave aftaler med hinanden om, hvem der skulle være sammen om et bæger, hvem der først skulle holde det og hvornår der skulle skiftes, hvilket stimulerer både den **DEN ALSIDIGE PERSONLIGE UDVIKLING** og **DEN SOCIAL UDVIKLING**. **DEN SOCIALE UDVIKLING** er i det hele altid i spil, når børnegrupper er på tur. Mange børn skal tage hensyn, vente, hjælpe, opmuntre og måske trøste. Når gruppen er på tur og oplever noget sammen, kan det ikke undgås, at det sociale fællesskabet styrkes.

DEN SPROGLIGE UDVIKLING er også med på tur! Børnene deler via sproget deres oplevelser og viden indbyrdes. De lytter til den voksne, som samtidig er bevidst om at stille åbne spørgsmål og lytte til børnene. Børnene skifter mellem at lytte til andre børn og selv fortælle. Ordforråd og forståelse af begreber, især i forhold til naturen øges.

DEN SANSEMÆSSIGE UDVIKLING stimuleres. Børnene får jord under neglene, overskrider måske egen grænse, ved at røre ved en slimet regnorm eller opleve dufte og lyde, når de går på marken eller kravler igennem et tæt krat.

DEN KROPSLIGE UDVIKLING styrkes, når børnene bevæger sig over stok og sten. Ved stenbunken er der en masse ujævnheder, krat og træer.

Endelig skal **KULTUR, ÆSTETIK OG FÆLLESSKAB** nævnes. Formålet med at tage dyrene med hjem og studere dem nærmere, blev også en måde at få den kulturelle og æstetiske side med.

Terrariet blev gjort pænt i stand til dyrene, der blev lagt græs og grene i det, så dyrene kunne få gode betingelser, men for børnene var det også et kreativt projekt ifht. at gøre terrariet præsentabelt. Det udviklede sig til at børnene tegnede og hængte billeder op. De blev skabere af deres egen udstilling. De blev egne formidlere af deres oplevelser fra "TUREN TIL STENBUNKEN"

Evalueringsskultur

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at etablere en evalueringsskultur i dagtilbuddet, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø.

Evalueringsskultur i Assens Kommune

I Assens Kommune skal etableringen af en evalueringsskultur i dagtilbud forstås, som udvikling af en læringskultur. Læringskulturen har til formål at skabe - og arbejde med meningsfuld viden i forhold til at kvalificere den pædagogiske praksis løbende. Det betyder med andre ord, at vi kontinuerligt og systematisk undersøger og udvikler på praksis for at blive klogere på praksis – sammen – for børnenes skyld.

Det er i den pædagogiske praksis gennem voksen-barn tilknytningen og i børnefællesskaberne, at det enkelte barns trivsel, udvikling, læring og dannelse sker. Det er derfor også en bevægelse fra praksisfællesskaber til professionelle læringsfællesskaber, hvor vision, faglig ledelse og samarbejde er nøglebegreber. Der er fokus på både børn og voksnes læreprocesser.

Det at sætte mål, dokumentere i praksis, evaluere og skabe ny og bedre praksis er en pædagogisk metode, som motiverer fagprofessionelle i forhold til at skabe optimale læringsmiljøer for alle børn i dagtilbud.

Der anvendes metoder, som understøtter systematik – og tydelige mål for undersøgelserne og for at evaluere sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring for hvert læreplanstema.

Der arbejdes med en udvidet SMTTE, blomsten, læreplanstræet eller andre metoder – hvert dagtilbud vælger en metode eller flere som de dygtiggør sig i.

En evalueringsskultur, som udvikler og kvalificerer det pædagogiske læringsmiljø

Vi evaluerer på flere forskellige måder i vores dagtilbud. Vi har både små hurtige metoder til at evaluere en praksis, hvis vi hurtigt har brug for en ændring af læringsmiljøet, en relation mellem nogle børn eller noget tredje for at børnenes trivsel og udvikling optimeres. Det kan f.eks. være i form af observationer, statistik, interview eller lignende. Det er det, vi kalder hverdagsevaluering. Vi kan også lave en evaluering, som strækker sig over en længere periode eller et bestemt tema. Her bestemmer vi på forhånd, hvad det er, vi vil evaluere på, og hvilken metode, vi vil bruge. Det handler ofte om pædagogisk udviklingsarbejde, for hele tiden at blive dygtigere til det, vi gør. Vi bruger læringsmålene i læreplanen som rettesnor, og bruger dem i planlægning af evalueringen. Vi bruger også læringsblomsten som her og nu evaluering. Det kan være både på aktiviteter, rutiner og børnenes egen leg, hvordan vi har planlagt et læringsmiljø, forældresamarbejdet osv. Vi arbejder periodevis i forskellige grupper med læringsmål for det enkelte barn, for børnegruppen og for de voksne. Ofte er børnene med til at bestemme læringsmålene for de voksne, ud fra et fælles læringsmål.

Eksempel:

En gruppe har et fælles læringsmål om oprydning i garderoben. De er ved et børnemøde nået frem til, at der er lidt meget rod i garderoben, og derfor svært at inde sine ting. De bliver enige om, at det skal være et fælles mål for alle børn og voksne. De holder så løbende møder, hvor de sammen med børnene evaluerer på, om de er blevet gode til det, eller om de skal fortsætte med læringsmålet. Børnene evaluerer sig selv, og så bliver de spurgt om, hvor godt de voksne klarer læringsmålet? Hertil svarer et par børn, at de synes, de skal blive ved med læringsmålet lidt endnu, da de ikke synes, garderoberne er ordentlige nok endnu. Samtidig giver de personalet feedback på deres indsats, og beder personalet sørge for at holde styr på deres garderobe! 😊

Eksempel:

En personalegruppe i et børnehaveteam bliver enige om at evaluere egen deltagelse i leg sammen med børnene. De har derfor en række samlinger, hvor de starter med at få børnene til at evaluere, hvor "gode de er til at lege". De bruger et barometer med farver, som børnene bliver introduceret for. De opdager, at børnene synes, de godt kan blive bedre til at deltage i børnenes leg. Derfor bruger de en ny samling på at spørge børnene ind til, hvad og hvordan de gerne vil have de voksne til at deltage i lege. Der kommer masser af gode ideer, og sammen med børnene sætter de nogle læringsmål, som løbende evalueres sammen med børnene. Det er en rigtig spændende proces, som gav de voksne nogle ahaoplevelser. 😊
De havde en selvopfattelse af, at de var rigtig meget med i børnenes leg, men ved at bruge børnene så direkte, blev de også klogere på, hvad der skulle til, selv om det tog et par forsøg.

Dokumentation og evalueringspraksis

Det er ikke et lovkrav at beskrive dagtilbuddets dokumentations- og evalueringspraksis i den pædagogiske læreplan, men det kan være en fordel i udarbejdelsen af læreplanen at forholde sig til den løbende opfølgning og evaluering af indholdet i læreplanen.

Løbende dokumentation og evaluering af vores pædagogiske arbejde, herunder sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og de tolv pædagogiske mål

Vi bruger læringsblomsten, samt Skema til Handling i daglig pædagogisk arbejde. Derudover evaluerer vi løbende i forskellige fora. Det kan være individuelt, i små grupper, i teams, i legestuegrupper, på personalemøder og til pædagogiske dage.

Vi anvender løbende en undersøgelsesbaseret tilgang, hvor vi sammen med børnene opstiller hypoteser, undersøger og evaluerer.

Vi indsamler data løbende, blandt andet via trivselsskemaer, Tras og sprogvurderinger. Data bruger vi til at evaluere og justere vores pædagogik ud fra børnenes behov.

Vi er ved at udvikle en ny model i Overmarksgården, hvor vi arbejder systematisk med vores årshjul, læreplanerne og de 12 læreplansmål, samt en Naturkanon for børn. Den opstiller mål for, hvad vi gerne vil have, at børn har gjort sig erfaringer med igennem deres institutionstid i forhold til vores profil. Dette skulle gerne give en systematik og fastholde et højt fagligt niveau til glæde for børnene, og sikre deres trivsel, udvikling, læring og dannelse.

Evaluering af den pædagogiske læreplan hvert andet år

I Dagtilbuddene i Tommerup området vil vi bruge den indsamlede data og evaluering gennem de foregående 2 år til at evaluere læreplanerne.

Vi vil lave et årshjul, som sikrer, at vi får evalueret på sammenhængen mellem læringsmiljøerne, de 12 læringsmål, samt børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse. Ved at lægge det i et årshjul sikrer vi systematik, og kan løbende følge op på, at vi følger planen og får indhentet den nødvendige dokumentation.

Inddragelse af forældrebestyrelsen?

Bestyrelsen i Dagtilbuddene i Tommerup har gennem det seneste år løbende været inddraget i arbejdet med de pædagogiske læreplaner. Vi har holdt oplæg for bestyrelsen om læreplanerne, og er sammen med bestyrelsen dykket ned i Dagtilbudslovens formålsparagraf og haft dialog om, hvordan vi arbejder med det i vores område og i de forskellige enheder.

Vi har haft forskellige former for temabaseret gruppearbejde, blandt andet om forældresamarbejdet og overgange i børns liv.

Formand og leder har lavet et årshjul for bestyrelsen, med input fra hele bestyrelsen, og læreplanerne lægges ind på 4 årlige møder, et i hvert kvartal. Her vil der dels ske en orientering om processen med læreplanerne i de forskellige enheder, dels en drøftelse, hvor de hjælper os med at opkvalificere det pædagogiske arbejde.